

**OMAHOITAJAN MERKITYS UJON LAPSEN VERTAIS-
RYHMÄÄN LIITTYMISESSÄ**

Elisa Pauna
Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

2016

TIIVISTELMÄ

LAPIN AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaalialan koulutusohjelma

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä(t):	Elisa Pauna
Opinnäytetyön nimi:	Omahoitajan merkitys ujon lapsen vertaisryhmään liittymisessä
Sivuja (joista liitesivuja):	40 (3)
Päiväys:	18.10.2016
Opinnäytetyön ohjaaja(t):	Helavirta, Susanna & Vinkki, Kaisu
<p>Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin omahoitajan merkitystä lapsen vertaisryhmään liittymisessä, päivähoidon aloittamisen yhteydessä. Opinnäytetyössä selvitettiin erityisesti sitä, miten ujut lapset selviytyvät vertais- ja kaverisuhteiden muodostamisesta, ja millaisia tukitoimia omahoitajilla on käytettävänä ujojen lasten kanssa työskennellessään. Opinnäytteessä paneuduttiin myös jonkin verran niihin haasteisiin, joita ujut lapset mahdollisesti saattavat kohdata, alkaessaan muodostaa vertais- ja kaverisuhteita, päivähoitoon siirtymisen myötä, sekä niihin keinoihin, joita lapsen omahoitaja ja ryhmän muut aikuiset voivat käyttää, tukiessaan ujoa lasta vertais- ja kaverisuhteiden muodostamisessa, päivähoidossa.</p> <p>Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin omahoitajuutta, päivähoiton aloitusta ja kaverisuhteiden muodostamista. Työn teoriaosuudessa tehtiin tutuksi myös ujouden ja estyneisyyden käsitteitä sekä ujon lapsen tukemista päivähoidossa. Tämä opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisella eli laadullisella lähestymistavalla. Opinnäytetyön aineisto kerättiin varhaiskasvattajilta, teemahaastatteluilla. Opinnäytettä ei siis kohdennettu vain yhteen päiväkotiin, vaan haastattelut toteutettiin kahdessa päiväkodissa. Haastatteluissa keskusteltiin omahoitajuutta, vertaisryhmään liittymistä sekä lapsen ujousta koskevista asioista. Haastattelut analysoitiin teemoittelemalla.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten mukaan omahoitajuus-työtavan toteuttamisessa oli eroja eri päivähoitoryhmien ja eri varhaiskasvattajien välillä, jopa samassa päivähoitoryhmässä. Tulosten valossa näytti myös siltä, että omahoitajan paremmasta, pienryhmänsä lapsia koskevasta tuntemuksesta oli apua lasten ryhmäytymisprosessin tukemisessa päivähoidossa. Ujojen lasten ryhmäytymisen tukemisessa oli tulosten mukaan merkittävää erityisesti omahoitajan taito asettua lapsen asemaan sekä kyky antaa tällaiselle lapselle riittävästi tilaa, aikaa ja läsnäoloa.</p>	
Asiasanat:	lapsi, päivähoito, ryhmäytyminen, vertaisryhmä, omahoitaja, omahoitajuus, ujous

ABSTRACT

LAPLAND UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Bachelor of Social Services

Degree programme:	Degree programme in Social Services, Bachelor of Social Services
Author(s):	Elisa Pauna
Thesis title:	The importance of a personal nurse for a shy child in joining in the peer group
Pages (of which appendixes):	40 (3)
Date:	18.10.2016
Thesis instructor(s):	Helavirta, Susanna & Vinkki, Kaisu
<p>The purpose of my thesis was to find out what importance does a child's personal nurse hold in the child's joining in the peer group in the beginning of day care. I was especially interested in solving how shy children manage in making peer relationships and friendships there and what kind of support children's personal nurses can possibly offer to the shy children who they work with in day care. In this thesis I also entered a little bit into those challenges which shy children may face as they start constructing their peer relationships and friendships when their transition to day care begins. Not only was I focused on the challenges but also on the ways which the child's personal nurse and other adults in the day care group can use while they support shy children in constructing their peer relationships and friendships in day care.</p> <p>The theory of this thesis consists of introducing personal nursing working method in day care, the starting of day care and the construction process of friendship. In the theoretical part of my thesis I have also familiarized with the concepts of shyness and inhibition. In addition, I have described a little the supporting of a shy child in day care. This thesis follows a qualitative approach. The data of the thesis was collected from early childhood educators with theme interviews, in two different day care centres. The interviews helped me to find out the perspectives and thoughts of early childhood educators about the concept of personal nursing in day care, joining in the peer group and shyness of a child. The interviews were analysed with thematising.</p> <p>The results of this thesis indicate that there were some differences in implementing personal nursing in day care, between different day care groups and early childhood educators, even within the same day care group. It also seems, according to the results, that the better knowledge the personal nurses had of their child group, the more it helped them support the children's grouping process in day care. In the process of supporting the grouping of shy children I found especially significant the personal nurses' ability to place themselves in the child's position and their skills to give enough space, time and presence to the shy children in day care.</p>	
Asiasanat: child, day care, grouping, peer group, personal nurse, personal nursing, shyness	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUKSESTA	6
2.1 Opinnäytetyön tavoite ja tehtävät.....	6
2.2 Kvalitatiivinen lähestymistapa sekä haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	7
2.3 Työn eettisyydestä, luotettavuudesta ja opinnäytetyöprosessista	10
2.4 Aineiston analysoinnista	11
3 OMAHOITAJUUDESTA.....	14
4 PÄIVÄHOIDON ALOITUS JA KAVERISUHTEIDEN MUODOSTAMINEN	17
4.1 Päivähoidon aloitus	17
4.2 Kaverisuhteiden muodostaminen ja siihen liittyvät haasteet päivähoidossa.....	18
4.3 Ujon lapsen tukeminen päivähoidossa	22
4.4 Ujous ja estyneisyys lapsen temperamenttipiirteinä	25
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSISTA	29
5.1 Omahoitajuudesta ja pienryhmätoiminnasta	29
5.2 Lapsen ryhmään liittämisestä, keinoista ja ulkopuolisuustilanteista.....	31
5.3 Ujosten lasten kanssa työskentelystä sekä ujoudesta.....	34
5.4 Johtopäätökset	35
6 POHDINTA	39
LÄHTEET	40
LIITTEET	42

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan omahoitajan merkitystä lapsen vertaisryhmään liittymisessä, päivähoidon aloittamisen yhteydessä. Haluan selvittää erityisesti, miten ujo lapset selviytyvät vertais- ja kaverisuhteiden muodostamisesta, ja millaisia tukitoimia omahoitajilla on käytettävänä nimenomaan ujojen lasten kanssa työskennellessään. Opinnäytteessäni paneudutaan myös jonkin verran niihin haasteisiin, joita ujo lapset saattavat kohdata, alkaessaan muodostaa vertais- ja kaverisuhteita, päivähoitoon siirtymisen myötä sekä niihin keinoihin, joilla lapsen omahoitaja ja ryhmän muut aikuiset voivat tukea ujoa lasta, jotta vertais- ja kaverisuhteiden muodostaminen päivähoitossa onnistuisi.

Olen valinnut opinnäytetyöni aiheen aikaisempien harjoittelukokemusten ja oman kiinnostukseni perusteella. Harjoitteluissa ollessani olen kohdannut ujoja lapsia, ja nähnyt joidenkin heistä kohtaavan haasteita, pyrkiessään toisten, päivähoitossa olevien lasten luokse, leikkiin ja/tai toimintaan mukaanpääsy toiveenaan. Pidän aihevalintaani ajan-kohtaisena, sillä yhä useampi päiväkotit Suomessa siirtyy vähitellen, ja moni on jo siirtynytkin, omahoitajuus- ja pienryhmätoiminta-työtapojen toteuttamiseen. Siksi haluankin omalta osaltani nostaa pinnalle omahoitajuus-työtappaa sekä tehdä tutuksi ujon lapsen vertais- ja kaverisuhteiden muodostamista päivähoitossa, siihen mahdollisesti liittyvine haasteineen. Varhaiskasvattajia haastatteleamalla olen saanut kuulla heidän kokemuksiaan ujojen lasten parissa sekä ujon lapsen vertais- ja kaverisuhteiden tukemisesta, joista pääsen nyt kertomaan opinnäytteessäni, heiltä saatujen vinkkien kautta.

Toteutan opinnäytetyöni kvalitatiivisella eli laadullisella lähestymistavalla, ja käytän aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Kvalitatiivisen lähestymistavan vuoksi opinnäytetyön tulokset eivät ole yleistettävissä valtakunnallisesti. Siitä huolimatta koen, että tämän opinnäytteen teoria ja tulokset antavat minulle, mahdollisesti myös muille, lisää tietoa ujojen lasten kohtaamisesta, mikä helpottaa ujojen lasten kanssa työskentelemistä sekä heidän vertais- ja kaverisuhteittensa tukemista päivähoitossa, monin eri tavoin.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUKSESTA

2.1 Opinnäytetyön tavoite ja tehtävät

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää omahoitajan merkitystä, päivähoidossa olevan lapsen vertaisryhmään liittymisessä. Halusin kartoittaa erityisesti, miten ujo lapset selviytyvät päivähoidossa tästä prosessista, ja millaisia tukitoimia omahoitajilla on käytössään nimenomaan ujojen lasten kanssa työskennellessä. Ujo lapset tuntuvat usein ikään kuin ”hukkuvan” ison päivähoitoryhmän sekaan, joten halusin osaltani korostaa heidän asemaansa, ja tuoda opinnäytteeni kautta esille työntekijöiden kokemuksia näiden teemojen ympäriltä.

Ujojen lasten vertaisryhmään liittymistä on tutkittu jonkin verran. Uskon, että opinnäytteeni tulee hyödyttämään minua siten, että voin opinnäytteeni tulosten avulla perustella omahoitajan merkitystä lapsen vertaisryhmään liittymisessä niin työelämän edustajille kuin ujojen lasten huoltajille. Toimeksiantajani kannalta hyödyllisimmät opinnäytteen osiot käsittelevät työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksia lapsen ryhmäytymisessä sekä työntekijöiden vinkkejä, ujojen lasten kanssa työskentelyä varten.

Rajasin opinnäytetyöni käsittelemään vertais- ja kaverisuhteiden muodostamista päivähoidossa, lapsen päivähoitopolun alkuvaiheeseen. Rajasin työni tällä tavalla, koska halusin saada tietoa, kuinka tällainen ilmiö (vertaisryhmään liittyminen) tunnistetaan varhaiskasvatuksen kentällä, ja kuinka hyvin omahoitajuus-työtavalla voidaan edesauttaa ujojen lasten vertaisryhmään liittymistä ja kaverisuhteiden muodostamista.

Toteutin opinnäytteeseni liittyvät haastattelut viiden lastenhoitajan kanssa. Päätös nimenomaan lastenhoitajien haastattelemisesta tuli jo opinnäytetyön työstämisen alkutai-paleella, sillä halusin saada työhöni käytännönläheistä näkökulmaa varhaiskasvatuksen kentältä, kaikkine perushoittoa ja lapsen sosiaalista kehitystä koskevine ajatuksineen. Haastateltavia informoitiin puhelimitse sekä sähköpostin välityksellä, ja heille esitettiin mahdollisuus perehtyä kysymyksiin ennen haastattelun ajankohtaa.

Hain opinnäytetyössäni vastauksia seuraavaan tutkimuskysymykseen:

Miten omahoitaja/vastuuaikuinen voi tukea ujon lapsen ryhmäytymistä päivähoidon alkuvaiheessa?

Tutkimuskysymyksen avulla halusin tuoda esille ujon lapsen ryhmäytymisessä mahdollisesti esiintyviä pulmatilanteita sekä jakaa työntekijöiden vinkkejä ujojen lasten kanssa työskentelemisestä. Opinnäytetyön aineistonkeruu toteutettiin kahdessa päiväkodissa yhden kaupungin alueella. Opinnäytetyö ei tarjoa kattavaa tietoa ujojen lasten kanssa esiintyvistä haasteen paikoista tai työntekijöiden vinkeistä koko Suomen tasolla, vaan saatavat tulokset pikemminkin kertovat kaupungista, jossa aineistonkeruu on tällä kertaa toteutettu. Opinnäytteeni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma.

Opinnäytetyön aihe valikoitui omien harjoittelujaksojen kautta saatujen kokemusten perusteella. Harjoittelujaksoilla kaipasin työvälineitä ujojen lasten kohtaamisessa. Opinnäytteeni avulla halusin selvittää, millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla ujoista lapsista on, ja millaiset työvälineet he olivat havainneet toimiviksi niin ikään ujojen lasten kanssa, eritoten ryhmäytymisen yhteydessä.

Minulle oli selvää jo alusta asti, etten haluaisi kohdentaa opinnäytetyötäni koskemaan vain yhtä päiväkotia. Halusin saada laajemman näkemyksen tutkimustehtävästäni. Opinnäytteeseen osallistuvien päiväkotien määrän päätin melko pian sen jälkeen, kun huomasin, kuinka työläs opinnäytetyöprosessista tulee, jos päiväkoteja on enemmän. Määrän sijaan päätin keskittyä laatuun, ja toteuttaa pitkät haastattelut valittujen haastateltavien kanssa. Keskeistä haastateltavien valinnassa oli myös omahoitajuus-työtavan käyttäminen. Näiden kriteerien perusteella valitsin päiväkodit, joita pyysin mukaan opinnäytteeseni.

2.2 Kvalitatiivinen lähestymistapa sekä haastattelu aineistonkeruun menetelmänä

Tässä opinnäytetyössä hyödynnetään kvalitatiivista lähestymistapaa. Kvalitatiivinen eli laadullinen lähestymistapa pyrkii kuvaamaan todellista elämää koskevia asioita. Tarkoituksena on selvittää työn kohteena olevaa aihetta, mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivinen lähestymistapa tuottaa lähinnä sellaisia tuloksia, jotka voivat ehdollisesti selittää, johonkin aikaan ja johonkin paikkaan rajoittuvia ilmiöitä. Laadullisen lähestymistavan tavoitteena onkin löytää tai paljastaa tosiasioita, jo olemassa olevien väittä-

mien vahvistamisen sijaan. Kaikkiaan laadullisella lähestymistavalla pyritään työn kohteena olevan aihepiirin ymmärtämiseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Tässä opinnäytteessä käytettiin aineistonkeruuseen haastattelua, joka on yksi käytetyimmistä tiedonkeruutavoista. Haastatteluissa tutkija tai lopputyön tekijä keskustelee haastateltavien kanssa valittuun tutkimusongelmaan liittyvistä asioista, enemmän tai vähemmän strukturoidusti, eli järjestelmällisesti. Tutkimuksia tai lopputöitä varten tehtyjä haastatteluja ohjaa yksi selkeä päämäärä: tutkimustehtävän suorittaminen. Haastattelua käytetäänkin siis tutkimusaineiston saamiseksi, ja saatua tutkimusaineistoa analysoidaan ja tulkitaan, tutkimusongelman selvittämiseksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 c, hakupäivä 19.7.2015.)

Teemahaastattelu sijoittuu muodollisuudessaan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Teemahaastattelussa ei edetä tarkkojen, valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta, vaan siinä keskitytään ennalta suunniteltujen teemojen läpikäymiseen. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa teemojen puhumisjärjestys on vapaa, eikä kaikkia teemoja välttämättä käsitellä samassa laajuudessa kaikkien haastateltavien kanssa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 d, hakupäivä 19.7.2015; Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.) Opinnäytetyössäni huomasin, että parihaastattelun yhteydessä oli teemoja, joista keskustelimme haastateltavien kanssa vähemmän sekä teemoja, joiden yhteydessä en saanut varsinaisia vastauksia. Tähän vaikutti parihaastattelussa esimerkiksi haastatteluun varattu aika sekä haastateltavien keskinäinen dynamiikka. Lisäksi mainittakoon se, etten ollut ennalta tietoinen siitä, että kaksi yksilöhaastattelua muuttuisikin haastattelupäivänä yhdeksi parihaastatteluksi.

Ennen teemahaastattelun pitämistä tutkijan tai lopputyön tekijän on perehdyttävä huolellisesti aihepiiriinsä sekä tutustuttava haastateltaviensa tilanteeseen, jotta hän osaisi kohdentaa haastattelunsa tiettyihin teemoihin. Sisältö- ja tilanneanalyysi onkin tärkeää teemahaastattelujen onnistumisen kannalta. Käsiteltävät teemat valitaan tutkimusaiheeseen perehtymisen perusteella. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset on muutettava tutkittavaan muotoon. Kysymysten harkitsemisen lisäksi myös haastateltavien valintaa tulee harkita tarkoin, eikä valita satunnaisesti ihan ketä tahansa. Tutkielmaan osallistuvien tulee olla sellaisia, joiden avulla voitaisiin parhaiten saada tietoa tutkimusaiheeseen liittyvistä asioista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 d, hakupäivä 19.7.2015.)

Teemahaastattelun suosio perustuu siihen, että vastaamisen vapaus antaa oikeuden haastateltavien puheille. Lisäksi teemoihin kohdistunutta haastattelua on suhteellisen vaivatonta ryhtyä analysoimaan teemoittain. On kuitenkin huomioitava, että lopputyön tekijän ennakkoon asettamat teemat eivät välttämättä ole samat kuin teemat, jotka osoittautuvat aineistoa analysoidessa, aineiston sisältöä ja tutkimustehtävää jäsentäviksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 d, hakupäivä 19.7.2015.)

Haastatteluista kolme toteutettiin yksilöhaastatteluina, ja neljäs toteutui parihaastatteluina. Kaikki haastattelut ajoittuivat alkusyksyyn 2014. Haastattelut olivat luonteeltaan teemahaastatteluja, joissa keskusteltiin tutkimustehtävääni liittyvistä asioista vapaamuotoisesti. Vapaamuotoisuudella tarkoitan tässä yhteydessä sitä, että haastattelujen pituudet ja sisällöt vaihtelivat hieman eri haastateltavien kohdalla, esimerkiksi haastateltavan työ- ja kokemushistorian perusteella. Lisäksi vapaamuotoisuutta haastatteluihin toi sekin, että teemahaastatteluissa käsiteltäviä asioita oli mahdollista kysellä eri järjestyksessä ja eri laajuudessa, eri henkilöiltä. Käyttämäni haastatteluteemat löytyvät tämän opinäytetyön liitteistä (Liite 2).

Halusin haastattelujen avulla saada tietoa ja käsitystä varhaiskasvatuksen kentältä lapsen ryhmäytymiseen ja päivähoidon aloittamiseen liittyvistä asioista. Olen jaotellut haastatteluissa keskusteltavat teemat seuraavasti. Ensiksi haastatteluissa perehdyttiin haastateltavan koulutus- ja työhistoriaan, toisena omahoitajuuteen sekä pienryhmätoimintaan, kolmantena vertaisryhmään liittymiseen ja neljäntenä lapsen ujoutta koskeviin kysymyksiin.

Omahoitajuutta ja pienryhmätoimintaa koskevan teeman yhteydessä haastateltavat pääsivät määrittelemään omahoitajuutta/pienryhmätoimintaa, kertomaan omahoitajuuden/pienryhmätoiminnan toteuttamistavoista sekä omahoitajan vastuualueista omin sanoin. Vertaisryhmään liittymistä koskevan teeman kohdalla selvitettiin haastateltavien käsityksiä onnistuneesta vertaisryhmään liittymisestä ja siihen liittyen työntekijän merkityksestä. Lisäksi haastateltavat saivat kertoa tavoista, joilla voitaisiin tukea lapsen vertaisryhmään liittymistä ja joilla voitaisiin puuttua sellaiseen tilanteeseen, jossa lapsi on joko jäämässä tai jo jäänyt vertaisryhmänsä ulkopuolelle. Neljännen eli viimeisen teeman yhteydessä haastateltavat määrittelivät ujoutta, vastasivat ujouden yleisyyttä

sekä esiintyvyyttä koskeviin kysymyksiin, ja pohtivat ujojen lasten kanssa työskentelyssä huomioitavia asioita sekä siinä mahdollisesti kohdattavia haasteita.

2.3 Työn eettisyydestä, luotettavuudesta ja opinnäytetyöprosessista

Opinnäytteen työstämiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä, joita sen laatijan on otettava huomioon. Tiedon hankintaa ja julkistamista koskevat tutkimuseettiset periaatteet ovat yleisesti hyväksytyjä. Periaatteiden tuntemus ja niiden mukaan toimiminen on jokaisen lopputyötään työstävän vastuulla. Eettisesti hyvän lopputyön, tutkielman tai tutkimuksen edellytyksenä on, että sen laadinnassa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 23.)

Opinnäytetyötäni työstäessä olen noudattanut Lapin ammattikorkeakoulun tunnustamia toimintatapoja, laatien opinnäytettäni koulun nettisivuilta löytyvän opinnäytetyöhjeen pohjalta. Opinnäytetyöni aineistonkeruuprosessi alkoi tutkimusluvan hakemisella keväällä 2014. Täytin koulun nettisivuilta löytyvän tutkimuslupahakemuksen, ja toimitin sen tarkastelupaikkakunnan varhaiskasvatuksesta vastaavalle hallinnon työntekijälle. Tutkimuslupa myönnettiin loppukeväällä 2014. Lisätietoa haastateltavien informoinnista löytyy liitteistä (Liite 1).

Haastatteluihin osallistui kaikkiaan viisi varhaiskasvattajaa Pohjois-Suomessa. Säilyttääkseni haastateltavien anonymiteetin, en kerro tässä opinnäytetyössä tarkemmin heidän työpaikoistaan. Olen opinnäytteessäni kuvaillut saamiani haastatteluvastauksia niiden alkuperäisen sisällön mielessä pitäen. Pieniä muutoksia niiden esittämisessä olen kuitenkin joutunut tekemään, itse asiasisältöä muuttamatta. Olen toiminut näin, jotta haastateltavat eivät olisi tunnistettavissa, antamiensa vastausten perusteella. Olen myös huomionut opinnäytetyössäni tekijänoikeudet ja merkinnyt viittaamani lähteet asianmukaisesti niin tekstiin kuin lähdeluetteloon.

Tutkielmaa, lopputyötä tai tutkimusta tehdessä on huomioitava myös työn luotettavuus. Metodikirjallisuudessa laadullisen tutkielman, lopputyön tai tutkimuksen luotettavuudesta käytetään validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133). Validiteetilla viitataan siihen, onko tehdyssä tutkielmassa, lopputyössä tai tutkimuksessa selvitetty sitä, mitä työssä on luvattu. Vastaavasti reliabiliteetti viittaa tutkimustulos-

ten toistettavuuteen. Työn validiteetissa on ongelmia, jos työhön kerätty aineisto ei anna vastausta tutkimustehtävään. Myös puutteellisesti kerätty aineisto tai kerätyn aineiston puutteellinen edustavuus työssä voivat aiheuttaa validiteettiongelman. Reliabiliteettiongelmia sen sijaan voi aiheutua esimerkiksi aineiston analyysin aikana mahdollisesti tapahtuvien virhetulkintojen vuoksi. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997, 215.)

Olen opinnäytetyössäni selvittänyt sitä ilmiötä, johon tutkimuskysymykseni viittaa, niiden mahdollisuuksineen ja materiaaleineen, joita minulla kulloisellakin hetkellä on ollut käytettävissä. Kvalitatiivisella lähestymistavalla toteutettavissa opinnäytteissä, tutkielmissa ja tutkimuksissa ei tavoitella yleistettävyyttä (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997, 216). Siispä voin yhä korostaa, ettei opinnäytetyöni anna kaiken kattavia vastauksia tämän ilmiön ympäriltä. Olen koonnut työhöni liittyvän haastatteluaineiston varhaiskasvatuksen kentältä, päiväkodeista, sieltä, missä tähän ilmiöön voi törmätä.

2.4 Aineiston analysoinnista

Aineisto itsessään ei anna vastauksia haluttuihin tutkimuskysymyksiin. Vastauksia saadakseen aineistoa on tarkasteltava, ja tässä tapauksessa, kuunneltava, lähemmin ja syvällisemmin, moneen kertaan. Aineisto on myös litteroitava eli kirjoitettava ylös, jotta siitä voisi lähteä etsimään erilaisia näkökulmia. Ne ovat tärkeitä, opinnäytetyössä määriteltyjen tutkimusongelmien ratkaisemisessa. Näkökulmat eivät kuitenkaan näy suoraan aineistosta, vaan niitä on haettava aineistoon perehtymällä. Aineistoon perehtymisen kautta opinnäytetyön tekijä saa käsityksen siitä, mitä koottu aineisto sisältää, ja mitä näkökulmia sieltä voisi työssä määriteltyyn tutkimusongelmaan ottaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 b, hakupäivä 5.4.2015; Kananen 2010, 58-63.)

Työhön valitut tutkimusongelmat ovat tutkimusotteen valinnan, aineiston hankinnan ja analyysin lähtökohtia. Selkeät, riittävän suppeat sekä huolellisesti määritellyt tutkimuskysymykset toimivat analyysin suuntaviittoina. Ne helpottavat analyysin tekemistä ja muistuttavat, mitä tietoja aineistosta tarvitaan. On kuitenkin huomioitava, että määritellyt tutkimuskysymykset saattavat joskus muuttua matkan varrella. Niihin tehdään muutoksia esimerkiksi liian vajaiden tai rajaavien näkökulmien takia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 b, hakupäivä 5.4.2015.)

Mikäli tutkimuskysymysten rajaus haittaa opinnäytteen tekemistä, on syytä miettiä, mitä työllään oikeastaan tavoittelee, ja voisiko tutkimuskysymyksiä hioa uudelleen. Aineiston analyysin kannalta tällainen pysähtyminen merkitsee lähtöruutuun asettumista, ja aineiston hetkellistä syrjään sysäämistä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006 b, hakupäivä 5.4.2015.). Toisinaan tällaiset pysähtymiset ovat tarpeellisia, ja auttavat työn kokonaisuuden rakentumisessa, näin myös minun kohdallani. Alkujaan olin tehnyt opinnäytetyölleni liiasti rajaavat ja toisaalta aihepiireiltään toisistaan kauas karkaavat lähtökohdat. Olin kiinnostunut omahoitajan ja lapsen välisestä suhteesta, lapsen ujoudesta, noin 3-4-vuotiaista, vertaissuhteiden muodostamisesta ja päivähoidon aloittamisesta. Opinnäytetyön työstäminen ja teoriaosuuden kokoaminen kesän 2014 aikana jumiutui, kunnes oivalsin, että rajausta ja tutkimustehtäviä olisi syytä miettiä uudelleen. Jotain oli poistettava ja muutettava, jotta työstä saataisiin toimiva. Suureksi avuksi tuossa tilanteessa koin ohjaajilta saadut neuvot ja kehittämisideat.

Uudet suunnat löydettyäni pääsin jatkamaan työn rakentamista, ja koitti haastattelujen aika. Haastattelujen toteuttamisen jälkeen alkoi aineiston käsittely ja analysointi. Kuuntelin haastattelunauhakkeita yksi toisensa jälkeen, ja suunnittelin litterointia eli haastattelujen puhtaaksikirjoittamista. Litteroinnin jälkeen aloin kirjoittaa analyysin raakaversiota, etsien aiheeseeni sopivia analyysinäkökulmia, lukuja, joiden kautta voisin esitellä haastatteluaineiston keskeistä antia. Tähän työhön valitut analyysinäkökulmat mukailevat laatimani teemahaastattelurungon aihepiirejä.

Laadullisessa lopputyössä, esimerkiksi teemahaastattelujen avulla kerätyllä aineistolla, pyritään tarkasteltavana olevan ilmiön ymmärtämiseen. Mikäli teemahaastattelun teemat on laadittu kattavasti siten, että ilmiötä on onnistuttu esittelemään eri näkökulmista, kätkeytyy koottuun aineistoon silloin ratkaisu. Ratkaisu pitää vain löytää toisinaan laajahkostonkin tekstiaineistosta. Aineistosta voidaan hakea esimerkiksi rakenteita, prosesseja tai malleja. Useimmiten kerätyt kirjalliset aineistot ovat sen verran laajoja, että niiden sisälle näkeminen voi olla haastavaa. Lopputyötään tekevän tulisi pystyä päättelämään, mitä aineisto tahtoo hänelle viestittää. Tutkimustehtävää voidaan yrittää ratkaista esimerkiksi miettimällä, mitä aineistoteksti tahtoo sanoa, ja mitä se oikeastaan tarkoittaa. (Kananen 2010, 60–61.)

Asiat tупpaavat piiloutua haastateltavien vuolaaseen sanatulvaan. Jokaisessa lauseessa ja kappaleessa on jokin asia tai viesti, joka pitäisi kaivaa esiin. Sen sijaan ylimääräinen tekstiaineisto pitäisi osata poistaa, keskeisen aineiston tieltä. Ylimääräisestä tekstiaineistosta päästäkseen lopputyön tekijän on käytettävä jotain aineiston tiivistämistekniikkaa. Aineiston tiivistämisvaiheessa teksti kutistetaan sanoiksi, jotka kuvaavat, mitä lause tai kappale sisältää. Samaa tekniikkaa on meistä itse kukin saattanut jo aiemmin käyttää, esimerkiksi tenttikirjaan ja sen sisältöihin paneutuessaan. Paksun tenttikirjan omaksuminen helpottuu tekstin rakenteiden avulla. Rakenteet noudattavat aina omaa logiikkaansa, joka auttaa muistamisessa. Tenttikirjaan perehtyessä tehdään tavallisesti muistiinpanoja, ja ehkä myös merkintöjä kirjan reunaan luvun sisällöistä. Samalla tavoin etenee myös teemahaastatteluaineiston tiivistäminen. (Kananen 2010, 61.)

Tämän työn analyysiluvut ovat pitkän esityöstämisen tulos. Litteroituani kaikki haastattelut, lähdin ensiksi kirjoittamaan analyysia melko tarinallisessa muodossa, ja siten, että kunkin haastateltavan ääni oli selkeästi ja yksilöllisesti nähtävissä, kulloisenkin teeman kohdalla. Voisin havainnollistaa tätä seuraavien esimerkkilainauksen avulla: ” – – Tähän sain haastateltava 1:lta vastaukseksi, että – –” ja ” Haastateltava 4 myötäilee tässä yhteydessä kollegaansa, lyhyin kommentein.”. Tästä analyysin ”esiasteesta” opinnäytteen analyysiluku eteni kolmitasoiseen otsikointiin, josta oli jo nähtävissä se, että aineistoa oli lähdetty jälkikäsittelemään, purkamaan ja analysoimaan. Analyysiluvun rakennetta selkiyttääkseni ja hioakseni, päädyin yhdistelemään teemoja vielä yläkäsittein. Nyt lopullinen analyysiluku kattaa kolme erillistä analyysinäkökulmaa, joiden kautta olen lähestynyt keräämääni haastatteluaineistoa ja ilmiötä sen ympärillä. Olen päättänyt olla käyttämättä sitaatteja aineiston analyysiluvuissa, niiden sisältämien tunnistetietojen perusteella.

3 OMAHOITAJUUDESTA

Omahoitajuudella tarkoitetaan työtapaa, jossa kullekin päivähoitossa olevalle lapselle on nimetty oma työntekijänsä. Tätä nimettyä työntekijää kutsutaan omahoitajaksi. Omahoitaja on vastuussa lapsesta tämän päivähoitossa olon aikana, oman työvuoronsa mukaisesti. Omahoitajuus-työtapa on kehitetty tukemaan päivähoitoa aloittavien, alle 3-vuotiaiden lasten sosiaalisia taitoja, ja helpottamaan heidän sopeutumistaan päivähoitoon. (Salminen & Tynninen 2011, 12.)

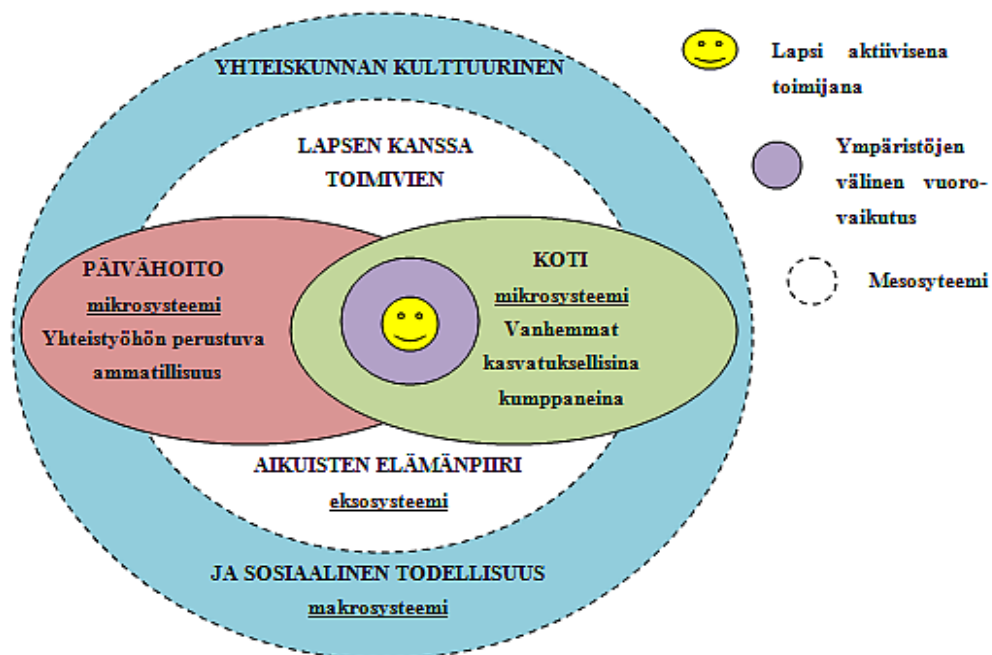
Omahoitaja on lapselle turvallinen aikuinen, jonka kanssa lapsi ja tämän perhe muodostavat vahvimman vuorovaikutussuhteen. Omahoitajuus-työtapa on erittäin merkityksellinen lapsen turvallisuuden tunteen sekä perheen ja päivähoiton välisen yhteistyösuhteen kannalta. Omahoitajan tehtävänä onkin rakentaa päivähoiton ja huoltajien välistä kasvatuskumppanuutta, tehden varhaiskasvatusta tutuksi sekä lapselle että tämän huoltajille. (Salminen & Tynninen 2011, 12.)

Omahoitajuus on melko tuore, mutta vähitellen yleistyvä kasvatusta ja hoitokäytäntö Suomessa. Omahoitajuus-työtavan käyttöön sitoutuneet päiväkodit toteuttavat omahoitajuutta, kukin omalla tavallaan. Kunkin päiväkodin olisi hyvä laatia yhteisiä sääntöjä siitä, kuinka juuri heidän päiväkotinsa on päättänyt omahoitajuutta toteuttaa. Lisäksi jokaisen päiväkotiryhmän tulisi miettiä ja muokata omahoitajuutta yhteisesti sovittujen sääntöjen pohjalta – siten, että omahoitajuudesta saataisiin ryhmän kannalta toimivin muoto käyttöön. Ryhmäkohtaiseen omahoitajuus-työtavan muokkaamiseen vaikuttavat esimerkiksi ryhmässä olevien lasten iät ja lukumäärä sekä ryhmässä työskentelevien kasvatustavustallisten lukumäärä. (Salminen & Tynninen 2011, 14.)

Omahoitajuus on lähtöisin Yhdysvalloista, ja sen teoreettinen perusta on kehityspsykologi John Bowlbyn luomassa kiintymyssuhdeteoriassa. John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriassa kuvataan lapsen kiinnittymistä hänelle läheisiin aikuisiin. Tämän teorian mukaan lapsen on ensin muodostettava ensisijainen kiintymyssuhde, jotta hän voisi muodostaa toissijaisen kiintymyssuhteen. Yleensä ensisijainen kiintymyssuhde muodostuu lapsen ja äidin välille. (Salminen & Tynninen 2011, 11–13.)

Kun ensimmäinen kiintymyssuhde on muodostunut, voi lapsi muodostaa toisen kiintymyssuhteensa. Mikäli lapsi aloittaa päivähoitossa, voitaneen ajatella, että toissijainen kiintymyssuhde muodostuu todennäköisesti lapsen ja häntä hoitavan työntekijän, eli tässä tapauksessa, omahoitajan, välille. Tällainen omahoitajan ja lapsen välille muodostuva, toissijainen kiintymyssuhde, edellyttäneekin suhteellisen pysyvää hoitosuhdetta, ja sitä, että lapsi on saanut muodostaa ensin vahvan ja läheisen kiintymyssuhteen ensisijaiseen kiintymiskohteeseensa (Salminen & Tynnenen 2011, 30).

Omahoitajuus perustuu myös kontekstuaalisen kasvun malliin. Kontekstuaalisen kasvun mallilla tarkoitetaan kasvun ja kasvattamisen viitekehystä, jossa keskiöön nousee lapsi aktiivisena toimijana. Tässä mallissa päiväkodilla ja huoltajilla on tehtäväalue, jonka he jakavat keskenään. Ne toimivat yhdessä lapsen kanssa, lapsen elämän piirissä, pitäen kiinteästi yhteyttä toisiinsa. (Salminen & Tynnenen 2011, 13.) He seuraavat lapsen kasvua, ja toimivat kasvattajina yhdessä. Kiinteä yhteistyösuhde näiden kahden toimijan, kodin ja päivähoiton välillä, korostuu kontekstuaalisen kasvun mallissa, jota havainnollistaa alla oleva, Kaavio 1 (Salminen & Tynnenen 2011, 13).

Kaavio 1. Kontekstuaalisen kasvun malli. (Hujala & Puroila & Parrila-Haapakoski & Nivala 2007 mukaan.)

Omahoitajalla on erilaisia vastuualueita lapsen päivähoitossa olon aikana, ja ne saattavat vaihdella eri päiväkotien, ehkä jopa eri päiväkotiryhmien, välillä. Vaihtelevuutta

vastuualueisiin tuovat esimerkiksi hoidettavien lasten iät, ryhmässä olevien lasten sekä tiimin jäsenten lukumäärät. Pienistä eroavuuksista riippumatta on kuitenkin mahdollista nimetä muutamia vastuutehtäviä, jotka koskettavat lähes kaikkia omahoitajia. Ensinnäkin omahoitaja huolehtii kaikista lapsen perushoitotilanteista. Hänen vastuullaan ovat niin lasten pukemis- ja peseytymistilanteet, kuin ruokailu- ja lepoaika. Toiseksi, omahoitaja luo lapselle turvan ja rutiinit päivähoitopäivään. Hänen avullaan lapsi pääsee harjoittelemaan ryhmässä olemisen taitoja. (Salminen & Tynnenen 2011, 13–14; 43.)

Omahoitaja on myös tiimipeluri. Jotta omahoitajuus-työtapa toimisi tehokkaasti, tulisi kunkin varhaiskasvattajan panostaa tiimityöskentelyyn. Tiimityöskentelyn tulisi olla intensiivistä ja sensitiivistä. Kaikkien omahoitajien tulisi aina olla tilanteen tasalla, ja tiedonkulun tulisi olla toimivaa. Toimiva tiedonkulku on tärkeää, sillä työvuorot vaihtelevat, eikä yksi työntekijä ole paikalla koko päivähoitopäivän ajan. Riippumatta siitä, onko lapsen omahoitaja paikalla vai ei, perheiden tulisi aina saada ajankohtaista tietoa lapsensa päivän kulusta. Viestivihko onkin hyvä työväline tiedonsiirrolle, ja sitä omahoitajat käyttävät apuna ruokailun sekä lepo- ja leikkihetkien kirjaamiseen. Näin kaikille varhaiskasvattajille tulee tieto siitä, miten kullakin ryhmän lapsella on päivä mennyt. (Salminen & Tynnenen 2011, 54.)

Omahoitaja on myös rinnalla kulkija. Hän huolehtii lapsen huoltajien ja päivähoiton välisestä yhteydenpidosta, käy varhaiskasvatuskeskustelut lapsen huoltajien kanssa ja on mukana perheen arjessa kasvatuskumppanina. Omahoitaja myös havainnoi lasta päivähoitopäivän aikana, jotta hän voisi kertoa lasta hakeville huoltajille jotain mukavaa ja henkilökohtaista, lapsen silloisesta hoitopäivästä. Näin keskustelu huoltajien kanssa ei rajaudu vain lapsen perushoitoa koskeviin tilanteisiin, vaan huoltajat saavat kattavan katsauksen lapsensa hoitopäivään. (Salminen & Tynnenen 2011, 43.)

4 PÄIVÄHOIDON ALOITUS JA KAVERISUHTEIDEN MUODOSTAMINEN

4.1 Päivähoidon aloitus

Päivähoito alkaa tavallisesti tutustumisella. On kuitenkin huomioitava, että eri päiväkohteissa yhteistyö lapsen ja lapsen huoltajien kanssa voi alkaa hyvinkin eri tavoilla. Siinä missä toisaalla saatetaan toteuttaa niin sanottua ”pehmeän laskun” ajatusta, voi toisaalla lapsen päivähoito alkaa aika lailla kylmiltään, vailla sen kummempia tutustumishetkiä. Esittelen tässä kohtaa päivähoiton aloituspolkua, siitä näkökulmasta, miten päivähoitoon siirtymisen toivoisi toteutuvan, kunkin lapsen kohdalla.

Ennen kuin lapsi aloittaa päivähoitossa, esittelee päivähoiton työntekijä lapsen huoltajille tulevaa päiväkotia ja päivähoitoryhmää. Hän käy myös huoltajien kanssa aloituskeskustelun. (Kaskela & Kekkonen 2006, 41.) Koska painotan opinnäytetyössäni omahoitajuus-työtappaa, on luontevaa jatkaa tästä eteenpäin omahoitajan käsitteen kanssa. Omahoitaja siis sopii perheen kanssa tutustumiskäynnin sekä aloituskeskustelun ajankohdat. (Kaskela & Kekkonen 2006, 20.)

Kun aloituskeskustelun ajankohta on selvillä, voidaan se pitää, huoltajien toiveet huomioiden, joko päiväkodissa, lapsen kotona tai muussa yhteisesti sovitussa tapaamispaikassa. Aloituskeskustelun tarkoituksena on tarjota huoltajille vaikuttamisen väylä. Aloituskeskustelu antaa heille mahdollisuuden omien toiveiden, odotusten ja mahdollisten pelkojen esittämiseen. Aloituskeskustelussa huoltajat saavat myös kertoa omahoitajalle tietoja lapsestaan. Vastaavasti omahoitajalle se on oiva tilaisuus kuulla huoltajia ja avustaa heitä kaikin tavoin lapsen päivähoitoon valmistamisessa. Päivähoitoon liittyvien monenlaisten tunteiden ja ajatusten ilmaiseminen selkiyttää ja helpottaa huoltajia, kun he valmistavat lastaan tulevaan muutokseen. Omahoitaja voi toiveet, odotukset ja pelot kuultuaan ottaa niitä paremmin huomioon, siinä vaiheessa, kun lapsen päivähoito alkaa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 41.)

Mikäli aloituskeskustelu päätetään pitää lapselle tutussa ympäristössä, kuten kodissa, pystyy omahoitaja saamansa tiedon lisäksi havainnoimaan tulevalle hoitolapselle ominaista käytöstä. Mahdollinen havainnointi ja huoltajilta saatu tieto auttavat omahoitajaa toimimaan tarkoituksenmukaisesti lapsen kanssa: niin päivähoitoon vastaanottamisessa

kuin päivän erilaisissa aktiviteeteissa. Tietämys auttaa omahoitajaa myös samastumaan lapsen tunnekokemuksiin, etenkin päivähoidon alussa. Koska lapselle tuttu ympäristö on omahoitajalle vieras, saa omahoitaja siellä toimimisen kautta osviittaa siitä, miltä lapsesta mahdollisesti tuntuu, kun hän saapuu päivähoitoon ja alkaa tutustua uusiin ihmisiin. Kaikkea tätä tietämystä omahoitaja voi hyödyntää luodessaan suhdetta lapseen ensimmäisten päivähoitoviikkojen aikana. (Kaskela & Kekkonen 2006, 42.)

Päivähoito alkaa lapsen ja lapsen huoltajien yhteisellä tutustumisjaksolla, jonka pituutta ja sisältöjä on hyvä miettiä yhteisesti jo aloituskeskustelun aikana. Tutustumisjakson pituuden ja sisältöjen sopiminen helpottavat koko perhettä muuttuvassa tilanteessa. Tutustumisjakson ajatuksena on, että lapsi saisi jalkautua turvallisesti uuteen elämänvaiheeseensa. Tutustumisjakso säilyttää myös lapselle tärkeän jatkumon, kun kodista päiväkotiin siirtyminen hoidetaan pienin askelin. Pidetyt aloituskeskustelun ja sen aikaisen lapsen tutustumisen perusteella omahoitaja osaa jo aavistaa, millainen hänen hoidettavakseen tuleva lapsi on. Ennakkotieto valmistaa omahoitajaa myös lapsen mahdollisten erityispiirteitten huomioonottamisessa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 43.)

Kun lapsi siirtyy ensikertaa kotoa päivähoitoon, merkitsee se uudenlaisen elämänvaiheen alkamista sekä lapselle että lapsen huoltajille. Tämän muutoksen myötä lapsen on työstettävä päivittäistä eroa huoltajistaan, muodostettava uutta suhdetta omahoitajansa kanssa, ja tultava osalliseksi lapsiryhmän toimintaan. (Munter 2001, 37–38.) Lasta päivähoitoon tuova huoltajakin käsittelee alussa uutta elämänvaihetta, ja alkaa muovata arkeaan lapsen päivähoitorytmin mukaisesti. Omahoitajalla on tässä kohtaa laaja työsarja. Yhtäältä hänen pitää helpottaa lapsen mahdollisen eroahdistuksen kestämistä, toisaalta hän on myös se henkilö, jonka kanssa lapsi luo uutta suhdetta, ja joka luovuttaa lasta vähitellen muille ryhmän aikuisille (Sumsion 1999, hakupäivä 31.3.2015). Lisäksi omahoitaja auttaa lasta vertaistensa luokse, eli tukee lapsen vertaisryhmään liittymistä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 43.)

4.2 Kaverisuhteiden muodostaminen ja siihen liittyvät haasteet päivähoitossa

Päiväkotia voidaan pitää yhtenä lapsen sosiaalisten suhteiden muodostamisen areenana. Siellä lapsi kohtaa sosiaalisia tilanteita, ja pääsee opettelemaan kaverisuhteiden muodostamista toisten päivähoitossa olevien lasten kanssa. Lapsen kaverisuhteiden muo-

dostaminen ja sosiaalinen kehitys etenevät kuitenkin ikäkausittain. Eri-ikäisillä lapsilla on erilainen tarve sosiaalisiin kontakteihin, ja heidän sosiaaliset taitonsa ovat eri tasoilla. Pienempi, esimerkiksi 1-2-vuotias lapsi, ei vielä osaa leikkiä toisten lasten kanssa, vaan leikki tapahtuu rinnakkain. Sen sijaan vanhempi, vaikkapa 3-4-vuotias lapsi, osaa jo kaivata kavereita leikkeihinsä, ja pystyy ajoittain leikkimään toisten lasten kanssa yhdessä. (MLL 2015, hakupäivä 31.7.2015.)

Mitä aikaisemmin lapsi aloittaa päivähoidon, sitä varhaisemmin hänen kokemuksensa päivähoidon vertaisryhmästä ja vertaissuhteista alkavat. Vertais-, toveri-, kaveri- ja ystävyysuhteet ovat läheisiä käsitteitä keskenään, ja niitä käytetäänkin usein synonyymeinä. Jos kuitenkin halutaan puhua nimenomaan samantasoisten lasten välisistä suhteista, on syytä silloin käyttää vertaissuhteiden käsitettä. (Laine 2002, 13.) Tuodakseni ilmiötä lähemmäs arkipäivää, olen päätenyt itse käyttämään tässä kohtaa kaverisuhteiden käsitettä, vertaissuhteiden ja vertaisryhmän rinnalla.

En lisäntyminen ja vähitellen tapahtuva huoltajista irrottautuminen saavat lapsen kokemaan vertais- ja kaverisuhteensa entistäkin merkityksellisimmiksi. Kehityspsykologisen tutkimuskirjallisuuden perusteella on voitu osoittaa, että vertaisryhmällä ja kaverisuhteilla on yhteys lapsen psykososiaaliseen kehitykseen. Kehityksellinen merkitys tulee siitä, että jo varhaiset vuorovaikutus- ja kaverisuhteet tarjoavat lapselle juuri sen ympäristön, jossa hänen perustaitonsa ja kykynsä pääsevät esille ja voivat kehittyä. Kaverisuhteet antavat lapselle myös sen välttämättömän kognitiivisen ja emotionaalisen pääoman, jota hän tarvitsee sosiaalisessa maailmassa toimiakseen ja siihen sopeutuakseen. (Laine 2002, 15; Costin & Jones 1992.)

Myönteiset kokemukset vertaisryhmässä antavat lapselle mahdollisuuden kokea ryhmään kuuluvuuden tunnetta, kehittää itsetuntemustaan ja itsetuntoaan sekä tilaisuuden tehdä sosiaalisia vertailuja. Lapsen vertaisryhmässään kokema hyväksyntä vaikuttaa myös tukevan päivähoitoon sopeutumista. Vertaisryhmän voidaankin sanoa olevan yksi tärkeimmistä psykologiseen sopeutumiseen vaikuttavista tekijöistä. (Laine 2002, 16.)

Kaverisuhteiden muodostamiseen voi liittyä haasteita. Kaikkien lasten ei välttämättä ole helppoa lähteä muodostamaan sosiaalisia kontakteja, ja toimimaan yhdessä toisten lasten kanssa. Näiden haasteiden taustalla voi olla monenlaisia syitä. Yksi tällainen syy voi

olla lapsen ujous. Lapsi saattaa ujustella toisia lapsia, eikä siksi uskaltaudu kysymään toista lasta leikkikaverikseen. Lapsi saattaa myös ennalta jännittää tilanteita, joissa hänen tulisi toimia muiden lasten kanssa. Olipa syy haasteellisuuden taustalla sitten mikä hyvänsä, tällaisissa tilanteissa aikuisen antama tuki ja rohkaisu ovat todennäköisesti tarpeen.

Ujo lapsi saattaa jäädä vertaisryhmänsä ulkopuolelle päivähoitossa. Aina yksin jääminen ei kuitenkaan ole lapsen oma valinta. Tällöin puhutaan yksinäisyydestä. Sillä tarkoitetaan negatiivista psyykkistä olotilaa, jossa ihminen kokee ahdistusta määrältään tai laadultaan puutteellisten ihmissuhteittensa vuoksi. Yksinäisyys on pienten lasten kohdalla myös sitä, ettei ole ketään, jonka kanssa voisi leikkiä. (Junttila 2015, 13.)

Ujo lapsi voi jäädä vertaisryhmänsä ulkopuolelle myös sen vuoksi, että hän yksinkertaisesti on tottunut yksin olemiseen. Voi olla, että yksin olemiseen tottuneelle lapselle ei edes tule mieleen hakeutua toisten lasten seuraan. Tällöin yksinolosta ei tarvitse tieteen tahtoen tehdä ongelmaa, jos huomataan, ettei asia lasta itseään vaivaa. Ujolla lapsella ei ehkä ole sisaruksia, ja siksi hän on tottunut olemaan omillaan ja keksimään itse itselleen ajanvietettä. Voi myös olla, että yksin leikkivä lapsi keksii itselleen mielikuvitusystäviä, joiden kanssa hänellä on mukavaa. Tällöin voidaan sanoa, että lapsi on tottunut yksinoloonsa. Yksin olemisen taustalla voi olla kuitenkin monenlaisia syitä. Yksi syistä voi olla sekin, että lapsi on kokenut aikaisemmin pettymyksiä, yrittäessään päästä leikkeihin tai toimintaan mukaan, ja toistuvien torjumisten vuoksi ei enää uskaltaudu hakeutumaan toisten lasten luokse. (Junttila 2015, 36.)

Kasvatuspsykologian dosentti Niina Junttila on ollut mukana viidessä Turun yliopistolla toteutetussa ja/tai meneillään olevassa tutkimushankkeessa. Niistä ensimmäinen – *Pienten lasten sosiaaliset suhteet* – käynnistyi professori Kaarina Laineen johtamana kasvatustieteen laitoksella vuonna 1999. Kyseisen tutkimuksen kohteiksi valikoituivat päiväkotien torjutut, syrjäänvetäytyvät, kiusatut, kiusaavat ja yksinäiset lapset. Tuohon aikaan tutkimuksen kohderyhmä oli syrjäytymisen tutkimuskohteena verraten uusi, mutta ilmiönä se ei ollut lainkaan vieras, saati vähäpätöinen. (Junttila 2015, 87) Kyseisen tutkimushankkeen tavoitteena oli saada tietoa päiväkotikäisten lasten vertaissuhteista ja niissä ilmenevistä ongelmista lasten itsensä kokemina. Tutkimuskohdetta ja ilmiötä lä-

hestyttiin lisäksi päiväkotien kasvatushenkilökunnan ja lasten vanhempien tuottaman informaation kautta. (Laine 2002, 3.)

Professori Kaarina Laine piti tarpeellisenä tutkia lapsen sosiaaliseen ympäristöön olennaisesti kuuluvien muiden lasten merkitystä pienelle lapselle, sillä hänen mukaansa jo päiväkotikäiset lapset viettävät suuren osan päivästään vertaistensa keskellä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena tutkimushankkeessa oli tutkia vertaisryhmästä syrjäytymistä sekä sen mahdollista yhteyttä lapsen psykososiaaliseen kehitykseen. (Laine 2002, 13.) Nyt Niina Junttila on koostanut teoksessaan reilun kuudentoista vuoden aikana kyseisessä tutkimushankkeessa löydettyjä yhteyksiä, pienten lasten yksinäisyyden ja heidän oppimisensa, sosioemotionaalisen hyvinvointinsa sekä psyykkisen ja fyysisen terveytensä välillä. Tutkimushankkeessa havaittiin, että päivähoitoikäisten lasten kohdalla yksinäisyys yhdistyi muun muassa heikompaan itsetuntoon, erilaisiin pelkoihin ja ahdistuneisuuteen, kiusaamiseen, kiusatuksi joutumiseen, torjutuksi tulemiseen sekä syrjäytymiseen. (Junttila 2015, 87–88.)

Lasten kaverisuhteisiin liittyy kaikkia niitä samoja piirteitä kuin aikuisten välisiin läheisiin suhteisiin – niin rakentavia kuin hajottavia (Laine 2002, 16.). Sanonta, ”ei se määrä, vaan laatu”, kuulostaa todennäköisesti tutulta. Samaa sanontaa voidaan peilata päivähoitossa olevan lapsen vertaisryhmää ja kaverisuhteiden muodostamista koskeviin asioihin. Tähän liittyen on todettu, että hyvällä sosiaalisella verkostolla on lapsen kehitystä tukeva vaikutus (Laine 2002, 16). Pelkästään se, että lapsella on vertais- ja kaverisuhteita, ei kuitenkaan sinällään vielä takaa myönteistä kehitystä, sillä kehitykseen vaikuttavat sekä suhteiden ominaisuudet, että niiden laatu (Laine 2002, 16).

Jos lapsi kokee tyytymättömyyttä, negatiivisia kontakteja ja konflikteja päivähoiton vertaisryhmässään, on silloin hänen käyttäytymisessäänkin ongelmia. Erityisesti lapsen sosiaalinen status vertaisryhmässä määrittää pitkälti lapsen kokeman vuorovaikutuksen laadun ryhmän jäsenten kesken, ja tavallisesti myös sen, pääseekö lapsi mukaan yhteiseen toimintaan. Päivähoitossa tämä tarkoittaa sitä, että lapsen sosiaalinen asema vaikuttaa siihen, millaisiksi hän kokee vuorovaikutustilanteet toisten lasten kanssa. Sosiaalisella statuksella on myös vaikutusta siihen, ottavatko muut, päivähoitossa olevat lapset, häntä mukaan toimintaan. (Laine 2002, 16.)

Kaverisuhteiden muodostamiseen liittyviä pulmia selvitellessäni, esille nousevat pakostikin myös yksinolon ja yksinäisyyden käsitteet sekä niiden väliset erot. Vaikka käsitteinä yksinolo ja yksinäisyys eroavat merkittävästi toisistaan, kulkevat nämä käsitteet rinnakkain pienten lasten kohdalla. Päivähoidossa olevien lasten yksinäisyys on melko suoraviivaista ja selkeää – jos lapsi on yksin, on hän myös usein yksinäinen. Poikkeuksen tässä tekevät jo aiemmin kuvaillut lapset, jotka jostain syystä viihtyvät mieluummin yksinään kuin toimivat toisten lasten kanssa. (Junttila 2015, 89.) Päivähoidossa yksinolevat lapset ovat tavallisimmin heitä, jotka syystä tai toisesta jätetään muun ryhmän ulkopuolelle. Yksinolon ja yksinäisyyteen liittyy tällöin usein myös torjuntaa, eli sitä, etteivät muut lapset halua ottaa yhtä lasta mukaan. Tämä torjuttu lapsi jää yrityksistään huolimatta pois porukasta, ei mahdu leikkiin mukaan ja toiset päivähoidossa olevat lapset tekevät hänelle selväksi, ettei hän nyt vaan voi tulla mukaan muiden lasten luo. (Junttila 2015, 90.)

Jos torjunta ei tule ulkoapäin, vaan lapsi itse jää omaehtoisesti sivuun ryhmästä, on kyse syrjäänvetäytymisestä. Vetäytyvä käyttäytyminen voi toistuvien torjutuksi tulemisten lisäksi johtua myös siitä, että lapsen itsetunto on heikko ja lapsi ei tiedä, miten voisi päästä muiden lasten mukaan, tai siitä, että ryhmässä toimiminen pelottaa lasta. Kaikkiin voidaan todeta, että päivähoidossa yksinoleviin lapsiin mahtuu eriluontoisia lapsia: ujoja, hiljaisia, pelokkaita, arkoja, ahdistuneita, yksin jäämisestään surullisia, mutta myös luontaisesti yksinleikkiviä, tilanteeseensa tyytyväisiä lapsia. Yhtä lailla voidaan sanoa, että kaverisuhteiden muodostaminen on monivaiheinen prosessi, joka ei välttämättä aina suju ongelmitta. (Junttila 2015, 90; Laine 2002, 14.)

4.3 Ujon lapsen tukeminen päivähoidossa

Lapsen temperamentilla on merkittävä osansa kaverisuhteiden muodostamisessa ja koko sosiaalistumisen prosessissa. Lasten välillä on myös synnynnäisiä eroja siinä, miten innokkaasti he suhtautuvat muiden lasten kanssa olemiseen. Jos lapsen synnynnäinen sosiaalisuus eli halu olla toisten ihmisten kanssa on matala, voi hänellä olla taipumusta vetäytyä yksin leikkimään, esimerkiksi päivähoidossa ollessaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 61.) Jos matalaan synnynnäiseen sosiaalisuuteen yhdistetään lapsen taipumus ujouteen, saattavat lapsen sosiaaliset kokemukset, esimerkiksi päivähoidon vertaisryh-

mässä, jäädä vähäisiksi, ellei lapsi saa niihin omahoitajaltaan ja ryhmän muilta aikuisilta tukea oikea-aikaisesti.

Tuki ei tarkoita sitä, että luontaisesti yksinleikkivä lapsi vietäisiin väkisin muiden päivähoitossa olevien lasten luokse. Sen sijaan se tarkoittaa sitä, että lapselle järjestetään leikki- ja toimintatilanteita, joissa aikuinen, tässä yhteydessä lapsen omahoitaja, huolehtii siitä, että lapsi pääsee leikkiin tai toimintaan mukaan siten, että lapsen kokemus yhdessäolon mukavuudesta mahdollistuu. (Keltikangas-Järvinen 2012, 59;61.) Ujot ja vähäisellä sosiaalisuudella varustetut lapset siis ohjataan toisten lasten luokse. Heillä ei välttämättä ole muita lapsia suurempia ongelmia sosiaalisten taitojen saavuttamisessa. Itse asiassa pulmia saattaa aiheuttaa ennemminkin lapsen vähäinen kiinnostus muita vertaisryhmäänsä kuuluvia lapsia kohtaan. Vähäisen kiinnostuksen vuoksi voi käydä niin, että lapsi ei saa riittävästi harjoitusta niille sosiaalisille taidoille, joihin hänellä kuitenkin löytyisi valmiudet. (Keltikangas-Järvinen 2010, 47.)

Ujoa lasta tulisi auttaa alkuun uusissa tilanteissa. Yksinkertaisimmillaan tämä apu on aikuisen läsnäoloa. Se on myös sitä, että hyväksytään lapsen varautuneisuus, eikä kommentoida sitä millään tavalla. Kiirehtimisen sijaan lapselle annetaan aikaa sopeutua, kunnes lapsi itse osoittaa olevansa valmis lähtemään mukaan. Ollaan siis lapsen tukena aivan niin kauan, kuin hän sitä tarvitsee. Lapsen temperamentti ei kehottaen toiseksi muutu, eikä hän myöskään opi sosiaalisia keinojaan yritysten ja erehdysten kautta. Siksi sosiaalistumisen prosessia on hyvä edetä aikuisen turvallisessa ohjauksessa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 47.)

Ujo lapsi tarvitsee myös onnistuneita kokemuksia muiden lasten luo uskaltautumisesta, ja neuvoja, kuinka niissä tilanteissa hänen kannattaisi toimia. Muiden lasten luo menemisestä ja yhteisestä tekemisestä pitäisi jäädä lapselle positiivisia kokemuksia, jotka osoittavat lapselle, että muiden lasten kanssa voi olla mukavaa. Pelkästään kehotukset muiden luo menemisestä, tai puheet toisten kanssa olemisen hauskuudesta, eivät vielä johda oikeaan suuntaan, vaan pikemminkin painostavat ujoa lasta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 44-45.)

Omahoitaja ja ryhmän muut aikuiset voivat auttaa ujoa, yksinolevaa lasta, saattamalla alkuun kaverisuhteita, eli seuraamalla, ketkä lapset voisivat leikkiä hyvin yhdessä. So-

pivia ”tiimejä” havaitessaan he voisivat tukea näiden lasten ystäväystymistä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 47.) Käytännössä tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi aamupiirin/päiväpiirin jälkeen, leikkeihin jakauduttaessa. Jos tavallisesti lapset itse kertovat ryhmän aikuisille haluamansa leikin ja leikkikaverit, voisi välillä kokeilla siten, että ryhmän aikuiset valitsisivat leikkikaverit, ja lapset vastaavasti toivomansa leikin/puuhan. Ryhmän aikuiset voisivat myös olla mukana ideoimassa leikkejä tai virikkeitä, jos lapset eivät omaehtoisesti niitä keksisi. Tarvittaessa he voisivat saatella leikin/toiminnan alkuun, ja vähitellen sen edetessä, siirtyä sitten sivummalle seuraamaan, kuinka uusien ”tiimien” yhteistoiminta sujuu.

Aina ei kuitenkaan kannata edetä ”kaikki alkaa kaikkia”-periaatteella, sillä siihen päämäärään tuskin päästään edes aikuisiällä. Päivähoidossa löytyy aina niitä, joiden kanssa leikki tuntuu takkuavan tai joiden kanssa se ei vain jostain syystä suju. Siitä huolimatta on hyvä, että leikkitilanteita toisinaan ohjaillaan, aikuisten toimesta. Leikkitilanteita ohjaamalla mahdollistetaan se, että myös yksinolevat, ujut lapset löytävät paikkansa leikeissä ja toiminnassa, ja pääsevät toimimaan vertaistensa kanssa. Ilman ohjaamista voi helposti käydä niin, että lapset valitsevat toimintaan mukaan aina parhaimmat kaverinsa, mikä sulkee muut lapset ulkopuolelle, ja joku jää silloin jopa täysin yksin. Leikkitilanteiden ohjaamisessa on kyse ennen kaikkea sosiaalisten taitojen opettamisesta. Ohjaamisen myötä lapsille opetetaan, että vaikka heillä olisi tietyt kaverit päivähoitossa, niin se ei estä sitä, etteikö lapsi voisi leikkiä välillä muidenkin, päivähoitossa olevien lasten kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 47; Laine & Neitola 2002, 107.)

Omahoitaja ja päivähoitoryhmän muut aikuiset voivat kokea riittämättömyyttä ujoa lasta tukiessaan. He eivät aina ehkä tiedä, kuinka tällaisen lapsen kanssa tulisi menetellä. Toisinaan voi myös olla vaikea tietää, milloin yksinoleva, ehkä ujokin lapsi, ei todellakaan halua vertaistensa seuraan, ja milloin kyse on ennemminkin lapsen uskalluksen puutteesta tai osaamattomuudesta hakeutua toisten lasten luokse. On myös hyvä havainnoida, onko ujo lapsi yksin kiusaamisen seurauksena. Leikistä tai toiminnasta eristäminen on varhain alkava kiusaamisen muoto, josta pieni lapsi ei välttämättä edes osaa kertoa häntä hoitavalle aikuiselle. (Keltikangas-Järvinen 2010, 46.) Leikistä tai toiminnasta eristäminen saattaa myös tapahtua hyvin pienieleisesti, jolloin sitä voi olla vaikea nähdä, ellei ilmiöön todella keskity, lapsiryhmää havainnoidessaan. Pelkkä lapsiryhmän havainnointi ja ilmiön tunnistaminen, eivät vielä itsessään riitä, vaan tehdyt havainnot

olisi hyvä dokumentoida, ja niistä keskustella, ryhmän aikuisten kesken (Laine & Neitola 2002, 104). Tarvittaessa lapsen omahoitaja voi myös ottaa asian puheeksi, lapsen huoltajien kanssa.

Vaikka ujo lapsi ei haluaisikaan toimia toisten päivähoitossa olevien lasten kanssa, on hyvä silti pitää tavoitteena sitä, että lapsi saataisiin ainakin ajoittain leikkimään toisten lasten kanssa. Muutoin hänen haluaan yksinolemiseen tulisi kuitenkin kunnioittaa, jos lapsi sitä aidosti haluaa. Ujoa lasta ei tule pakottaa rohkeaksi, eikä hänestä pidä olla myöskään ensimmäisenä tekemässä psykologille konsultaatiota, vain sen vuoksi, että lapsi sattuu olemaan ujo. Muutoksia sosiaalisiin kontakteihin hakeutumisessa tapahtuu myös iän tuoman kehityksen myötä, joten kaikki ei ole opetettavissa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 44– 45.) Sanontojen, ”hiljaa hyvä tulee” ja ”aika tehkoon tehtävänsä”, neuvot, toimivat todennäköisesti tässäkin asiassa.

4.4 Ujous ja estyneisyys lapsen temperamenttipiirteinä

Ujous-termillä on keskeinen asema temperamenttitutkimuksessa. Temperamenttitutkijoista erityisesti Kagan on keskittynyt ujouden tutkimiseen. Ujoutta terminä voitaisiin lähestyä ensiksi sen kautta, mitä se ei ainakaan ole. Ujoudella ei tarkoiteta yleistä rohkeuden puutetta, aloitekyvyttömyyttä, pelkuruutta tai jännittyneisyyttä. Ujous ei myöskään estä sitä, etteikö ihminen voisi olla sosiaalinen ja kiinnostunut toisista ihmisistä. Mitä ujous sitten oikeastaan on? Ujous on ennen kaikkea sosiaalinen kokemus. Se on esimerkiksi epämiellyttävyyden tunnetta sosiaalisissa tilanteissa. Laajemmassa kontekstissa se viittaa vaikeuksiin, joita ujo ihminen kohtaa uusien ihmisten kanssa toimiessaan sekä tunteita ilmaistessaan, ei vain uusien, mutta myös läheisten ihmissuhteittensa yhteydessä. (Keltikangas-Järvinen 2015, 260.)

Kuten on sanottu, ujous ei poissulje ihmisen sosiaalisuutta. Koska työni kiinnostuksen kohteena on nimenomaan ujut lapset, käytän tästedes lapsi-sanaa monessa kohtaa, ihmisen sijasta. Ujoudestaan riippumatta, lapsi voi siis olla hyvinkin seurallinen, mikä tarkoittaa sitä, että lapsi haluaa muiden lasten ja/tai aikuisten seuraan sekä nauttii ajastaan, jonka hän viettää heidän seurassaan. Hän vain reagoi ensin ujostelulla, sosiaalisissa tilanteissa. Ujo lapsi voi myös olla erinomainen sosiaalisilta taidoiltaan. Lapsi voi siis olla samanaikaisesti näitä kaikkia: ujo, sosiaalinen ja sosiaalisilta taidoiltaan erinomainen.

nen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 43.) Aivan yhtä lailla hän voi myös olla ujo, matalalla sosiaalisuudella ja vähäisillä sosiaalisilla taidoilla varustettu lapsi.

Ujous on osa inhibitio-temperamenttipiirrettä. Inhibitiolla tarkoitetaan varautuneisuutta ja vetäytymistä, joka ilmenee aina, kun lapsi kohtaa jotakin uutta ja odottamatonta. Puhutaan siis ensireaktiosta. Kohdatessaan jotakin uutta tai odottamatonta, lapsi tarvitsee miettimisaikaa selvittääkseen, mitä oikein on luvassa, ja vetäytyy sen vuoksi. Ujoudesta on kyse silloin, kun tämä hetkellinen varauksellisuus tapahtuu sosiaalisissa tilanteissa. Lapsi menee ikään kuin lukkoon, kohdatessaan uusia lapsia ja/tai aikuisia. Vastaavasti voidaan sanoa, että kyse on inhibitiosta, jos varautuneisuus ilmenee uusien asioiden yhteydessä. Tavallisesti inhibitio sisältää myös ujouden, mutta näin ei aina ole. Lapsi voi olla peloton kokeilemaan hurjia temppuja, mutta uusien lasten ja/tai aikuisten tapaminen, esimerkiksi päivähoitossa, saa hänet välittömästi jännittämään. Voi myös olla niin, että kaikki uusi ja yllättävä pelottaa lasta, mutta hän selviää uusista ihmisistä, ikään kuin tuosta vaan. (Keltikangas-Järvinen 2010, 42.)

Ujous on rajatumppi käsite kuin inhibitio, joka siis tarkoittaa estyneisyyttä ja varautuneisuutta. Ujoudessa on kyse sosiaalisesta estyneisyydestä, joka ilmenee arkuutena uusien ihmisten edessä tai yllättävissä sosiaalisissa tilanteissa. Inhibitio sen sijaan on kokonaisvaltaisempi, sillä se liittyy kaikkeen uuteen, mitä ihminen kohtaa. Inhibitiolla varustetut eli estyneet lapset ovat yleensä myös ujoja, eli varautuneita uusissa sosiaalisissa tilanteissa, mutta ujo lapset vastaavasti eivät välttämättä ole estyneitä, vaan heillä varautuneisuus liittyy ainoastaan uusien lasten ja/tai aikuisten kohtaamiseen. Näin voidaan todeta, että ujoudessa ja estyneisyydessä tai sosiaalisessa inhibitiossa, joksi estyneisyyttä tutkimuksissa nimitetään, ei ole kyse samasta asiasta, vaikka niitä toisinaan näkeekin käytettävän toistensa synonyymeinä. (Keltikangas-Järvinen 2015, 93.)

Kaganin mukaan ujo, sosiaalisesti estynyt lapsi, tarvitsee erilaisen hoivan kuin ei-estynyt lapsi. Ujoutta ja estyneisyyttä tutkineen Kaganin tutkimustulosten mukaan lapsen ujouteen tulisi suhtautua hyväksyvästi. Lapsen taipumus herkkyyteen ja pelokkuuteen tulisi ottaa vastaan neutraalisti, reagoimatta siihen mitenkään erityisesti. Kagan on pystynyt tutkimuksissaan osoittamaan, että tavalla jolla lapsen ujouteen reagoidaan, on vaikutusta kyseisen käyttäytymisen pysyvyyteen. Hän on osoittanut tutkimuksissaan esimerkiksi sen, että estyneen, voimakkaasti reagoivan ja pelokkaan lapsen pelko lähes-

tyä uusia ihmisiä ja uusia tilanteita lisääntyä, mikäli lapsi saa lohdutusta ja hoivaa vain silloin, kun häntä itkettää tai kun hän osoittaa pelon tunteitaan. Vastaavasti jos lapsi saa hoivaa, hellimistä ja sylissä oloa, yhtä lailla ollessaan iloinen ja rauhallinen, kuin itkiesseen, asettaa se lapsen käytökselle ikään sopivat vaatimukset. Tällainen toimintatapa auttaa herkästi reagoivaa, ujoa lasta ylittämään pelkojaan ja kehittämään kykyään selviytyä uusista ihmisistä ja uudenlaisista tilanteista. (Keltikangas-Järvinen 2015, 102.) Tällaisen toimintatavan hyödyntäminen, myös päivähoitoympäristössä ja siellä eritoten omahoitaja-lapsisuhteen vahvistamisessa, voi kannattaa, nimenomaan ujojen lasten kanssa työskennellessä.

Kaganin, ujoutta ja estyneisyyttä käsittelevän teorian keskeisin anti, ei koske temperamenttieroja ilmentävää käytöstä, vaan sen fokus on uuteen tilanteeseen tai uuteen ihmiseen liittyvässä tunnetilassa. Lapsen synnynnäinen estyneisyys tai ujous ei ensisijaisesti vielä johda uusien tilanteiden tai uusien lasten sekä aikuisten välttämiseen, vaan pikemminkin siihen, että edellä mainitut herättävät lapsessa epämukavuuden tai pelon tunteita. Nämä epämukavuuden ja pelon tunteet alkavat sitten vähitellen yleistyä ja aktivoitua myös sellaisten tilanteiden yhteydessä, joissa niitä aiemmin ei ole ilmennyt. Vasta tämän tapahduttua lapsi alkaa välttää kaikkia niitä tilanteita, jotka herättävät hänessä epämiellyttäviä tuntemuksia. Kyse on välttämiskäyttäytymisestä, jolla lapsi hoitaa epämukavuuden tunteitaan. (Keltikangas-Järvinen 2015, 103.)

Tässä kohtaa on eriteltävissä kaksi eri prosessia: ujouden tunteesta eroon pääseminen sekä ujouden tunnetta seuraavasta käytöksestä eroon pääseminen. Lapsen ei tarvitse päästä ujoutensa ylitse. Ujous on hänen pysyvä piirteensä, ominaislaatuunsa, eikä tuntee sen kummoisempi kuin surullisuus, iloisuus tai ärtymyskään. Ujouden mahdollisista, käyttäytymiseen vaikuttavista seurauksista, sen sijaan olisi hyvä päästä eroon – siten, etteivät ne liiaksi haittaisi lapsen elämää. Se, että toisinaan ujostuttaa, ei vielä ole lapselle haitaksi, mutta siitä on haittaa, jos ujous estää lasta tekemästä hauskoiksi, mukaviksi tai mielekkäiksi mieltämiään asioita. (Keltikangas-Järvinen 2015, 103.)

Vertaisryhmään mukaantulo, päivähoiton aloittamisen yhteydessä, on uusi tilanne monelle, mutta erityisesti se voi olla sitä ujoille lapselle. Jos lapsi on tottunut toimimaan välttämiskäyttäytymisellä aiemmissa konteksteissaan ja sosiaalisessa verkostossaan, on hän nyt uudenlaisen tilanteen edessä päivähoitossa, jossa hän ei voi jatkaa totutulla

toimintatavalla. Päivähoidossa ujo lapsi ei välttämättä aina saa tilaisuutta jättäytyä pois porukasta tai yhteisestä toiminnasta, aivan jo pelkästään sen vuoksi, että päivähoidon viikko-ohjelma sisältää yhteisesti tapahtuvaa opetusta ja muuta toimintaa. Omien opiskelu- ja harjoittelukokemusten perusteella koen myös, että päivähoitossa pyritään tarjoamaan kaikille lapsille sosiaalisten taitojen harjoittamisen mahdollisuuksia ja mahdollisuuksia vertaissuhteisiin, joten ainakaan kokemusteni perusteella, siellä ei kauan katsella, jos huomataan, että jollakulla lapsella on haasteita, jotka koskevat toisten lasten lähestymistä tai toimimista heidän kanssaan.

Koko tähän osuuteen liittyen todettakoon, että ujous on vain yksi lapsen ominaispiirre, jolla saattaa olla vaikutusta lapsen toimintaan. Yhtä lailla tässä kohtaa on huomioitava sekin, että päivähoitoon siirtyminen sekä uusien lasten ja aikuisten kohtaaminen siellä eivät tuota päänvaivaa tai pulmatilanteita kaikille ujoille lapsille, vaan se, mikä toiselle ujoille lapselle on haastavaa, voi olla toiselle helppoa, ja näin ollen toinen ujo lapsi saattaa sanonnan mukaisesti ”uida” siellä ”kuin kala vedessä”, jo ensimmäisistä tutustumishetkistä lähtien.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSISTA

5.1 Omahoitajuudesta ja pienryhmätoiminnasta

Jokainen haastateltavista on antanut omahoitajuudelle omat määritelmänsä. Näiden kaikkien määritelmien perusteella voidaan sanoa, että omahoitaja toimii lapsen ensimmäisenä tukihenkilönä päivähoidon arjessa, ja että omahoitajalle kuuluu erilaisia vastuualueita. Näistä vastuualueista mainittakoon ensiksi varhaiskasvatuskeskustelujen sekä vanhempainiltojen pitäminen. Muita vastuualueita ovat lasten päivittäiset perushoitotilanteet sekä pienryhmätoiminnan ylläpitäminen. Kukin omahoitaja vastaa siis omaan pienryhmäänsä kuuluvien lasten ruokailu-, pukemis- ja lepohetkistä sekä heille järjestettävästä toiminnasta.

Haastattelujen perusteella voi todeta, että niissä pohditaan monelta kantilta omahoitajan roolia sekä omahoitajan ja lapsen välistä suhdetta. Haastateltavien mukaan omahoitaja pitää sylissä ehkä enemmän omaan pienryhmäänsä kuuluvia lapsia ja järjestää heille enemmän toimintaa. Erään haastateltavan kertoman perusteella jää käsitys, että pienryhmissä tapahtuva toiminta on tiivistä ja säännöllistä, mikä merkitsee sitä, että omahoitaja on tiiviisti tekemisissä pienryhmäänsä kuuluvien lasten kanssa. Omahoitajuuden perusajatus kiteytyy oivasti erään haastateltavan vastauksessa. Hän näkee tärkeänä sen, että lapsi tutustutetaan ensin yhteen hoitajaan, jotta hänestä tulisi lapselle tärkeä, ja ettei lasta heiteltäisi hoitajalta toiselle. Omahoitajuudessa onkin kyse siitä, että lapsella olisi ensin se oma yksi hoitaja, joka pikkuhiljaa alkaisi luovuttaa lasta myös toisille hoitajille.

Kaikki haastateltavat ovat omaksuneet samankaltaisen käsityksen omahoitajan roolista ja suhteesta lapseen. He mieltävät omahoitajan lapsen ensimmäiseksi tukihenkilöksi päivähoidon arjessa. Mikäli se on mahdollista, lapselle pyritään valitsemaan ennalta tuttu aikuinen. Saattaa olla, että lasta hoitava aikuinen tuntee entuudestaan jo lapsen perheen, ja hoitaa, tai on aiemmin hoitanut lapsen sisaruksia. Omahoitaja eli lapsen oma hoitaja on ensimmäinen päiväkodin aikuisista, joka luo lapsen tiiviin ja turvallisen hoitosuhteen. Vasta tämän jälkeen lasta aletaan totuttaa ja luovuttaa muille ryhmän aikuisille. Omahoitaja pitää sylissään pienryhmäänsä kuuluvaa lasta muita useammin ja on lasten kanssa muutenkin tiiviimmin tekemisissä esimerkiksi ohjatun toiminnan merkeissä.

Omahoitajalla on tärkeä merkitys suhteen luomisessa myös lapsen perheeseen. Kaikki haastateltavat määrittivät tehtäviinsä vähintään varhaiskasvatuskeskustelujen pitämisen, yhdessä lapsen perheen kanssa. Lapsen tullessa uutena ryhmään kaksi haastateltavista mielsi omahoitajuuden alkavan jo ensitapaamisesta lapsen perheen kanssa. Omahoitaja voi olla ennestään perheelle tuttu työntekijä, ja sellainen mielellään valitaankin tehtävään. Toisaalta, uusi lapsi ja perhe voivat käydä tutustumassa päiväkotiin, jolloin tuleva omahoitaja voi olla mukana ja esitellä paikkoja. Uuden lapsen kohdalla, yhteistyö perheen kanssa, alkaa päiväkodin yhteydenotolla, ja omahoitajalla voi olla pidettävänä aloituskeskustelu lapsen huoltajien kanssa. Omahoitaja saattaa myös pitää pienryhmänsä lasten perheille vanhempainiltoja. Lisäksi hän huolehtii kotien tiedotuksesta, joko henkilökohtaisesti tai välittäen tiedon lasta koskevista ajankohtaisista asioista ja lapsen kuulumisista kollegoiden välityksellä.

Omahoitajuuden toteutuminen, esimerkiksi työnkuva ja tehtävät, vaihtelevat eri päiväkodeissa. Lapset jaetaan päivähoidossa kasvatusvastuullisten kesken, ja joillakin omahoitajilla oli vastuullaan esimerkiksi eri-ikäisiä lapsia. Yhdellä haastateltavalla omahoitajuudesta on heidän päiväkotiryhmässään siirrytty pienryhmätoimintaan ja omahoitajat ovat vaihtuneet vastuuajuisiksi. Tässä päiväkotiryhmässä vastuuajuisuuden ohjaama pienryhmätoiminta sisältyy viikko-ohjelmaan, vastuuajuisella on järjestämälleen toiminnalle määrättyjä työtunteja. Muilla haastateltavilla omahoitajuutta ei sisällytetty viikko-ohjelmaan, vaan sitä toteutettiin lähinnä perushoitotilanteissa tai epäsäännöllisissä toimintahetkissä. Osa haastateltavista nimesi pienryhmänsä kanssa säännöllisen toiminnan järjestämisen ja viikko-ohjelmaan sisällyttämisen tavoitteikseen, vaikeivat ne käytännössä toteudukaan. Kaikki haastateltavat mainitsivat ensisijaisesti tehtäväkseen varhaiskasvatuskeskustelut.

Omahoitajuutta toteutetaan päivähoitoryhmissä monin eri tavoin. Kaikki haastateltavat nimesivät tehtäviinsä omahoitajana perushoitotilanteiden kuten ruokailu-, pukemis- ja unihetkien hoitamisen. Omahoitaja voi esimerkiksi säännöllisesti syödä oman pienryhmänsä kanssa samassa pöydässä. Lisäksi moni haastateltavista mainitsi järjestävänsä toimintahetkiä, esimerkiksi askartelua, lapsilleen tai huolehtivansa pienryhmänsä lapsista esimerkiksi tapahtumissa. Toimintahetkien järjestämisen säännöllisyydessä oli suurta vaihtelua haastateltavien välillä. Esimerkiksi yhden haastateltavan päiväkotiryhmässä kaikille lapsille yhteisten aamupalan, vapaan leikin ja aamupiirin jälkeen luvassa oli

pienryhmiin eriytettyä toimintaa, riippuen päivän sisällöstä joko äidinkieltä, musiikkia tai matematiikkaa. Toisilla pienryhmätoiminta oli epäsäännöllistä, ja vaikka toisella haastateltavalla omahoitajan järjestämä pienryhmätoiminta oli tavoitteena, sitä ei aina ollut käytännössä mahdollista järjestää. Kaikkien haastateltavien mukaan omahoitaja seuraa hoidettaviensa päivän kulkua ja lapseen liittyviä asioita. Haastatteluissa kävi ilmi, että haastateltavia oli informoitu ja koulutettu omahoitajuus-työtavasta ja sen toteuttamiseen liittyvistä asioista, siinä vaiheessa, kun omahoitajuus-työtapaan siirtyminen oli kulloisessakin päiväkodissa ajankohtaista.

5.2 Lapsen ryhmään liittämisestä, keinoista ja ulkopuolisuustilanteista

Tässä kokonaisuudessa käsitellään onnistunutta ryhmäytymistä sekä siihen liittyviä vaikuttamiskeinoja. Näiden lisäksi keskitytään myös omahoitajan/työntekijän keinoihin auttaa lasta ryhmäytymisprosessissa. Kaikissa näissä aihepiireissä on tavalla tai toisella, näkökulma ujon lapsen asemaan ryhmäytymisprosessissa.

Tässä kokonaisuudessa huomioidaan sosiaalisten kontaktien harjoittamisen mahdollisuudet ryhmässä, jossa lasten väliset ikäerot eivät ole liian suuret. Huomionarvoista on myös nostaa esille yksilökohtaisuus ryhmäytymisprosessissa, jossa työntekijän tuki, kiinnostus ja läsnäolo ovat keskeisessä asemassa. Haastateltavien kertoman perusteella voidaan sanoa, että on tarkoituksenmukaista, että ryhmäytymisen tukemisessa edettäisiin pienin askelin, kunkin lapsen yksilöllisyyden huomioivalla tavalla.

Haastateltavien mukaan onnistunut ryhmäytyminen vaatii aikaa. Ujo lapsi saattaa tarvita sitä enemmän kuin toiset. Haastateltavat pitävät ryhmäytymisprosessia yksilöllisenä tai vähintään persoonakohtaisena kunkin hoitolapsen kohdalla. Onnistunutta ryhmäytymistä puoltaa se, jos lapselle löytyy saman ikäinen tai saman henkinen kaveri, joko omahoitajuryhmästään tai koko päivähoitoryhmästä. On myös etua siitä, jos lapsen leikki on samalla tasolla toisten lasten kanssa. Tämä on merkityksellistä eritoten pienten ryhmässä, jolloin lapset vasta harjoittelevat yhdessä leikkimistä. Jos leikki on samalla tasolla, lapset voivat leikkiä, vaikka rinnakkain, mikä mahdollistaa lapsille onnistuneen ryhmäytymiskokemuksen.

Ryhmäytymisen onnistumista auttaa myös se, etteivät päiväkotiryhmässä olevien lasten ikäerot ole liian suuret. Haastateltavien mukaan osa lapsista tarvitsee ryhmäytymisessä aikuisen tukea ja läsnäoloa. Aluksi voidaan kokeilla toimintaa pienemmällä porukalla siten, että aikuinen saattaa lapsia leikkiin tai muuhun toimintaan, kuunnellen lasten toiveita siitä, mikä heistä olisi mukavaa tekemistä. Pikkuhiljaa leikin/toiminnan alettua, aikuinen siirtyy etäämmälle ja seuraa kauempaa lasten toimimista yhdessä. Tarvittaessa voidaan toimia niin, että aikuinen osallistuu toimintaan lapsen mukana tai parina. Näin mahdollistetaan onnistumisen kokemuksia myös ujoille lapsille.

Eräs haastateltavista nostaa tässä kohtaa esille sen, että kaverisuhteita saattaa muodostua päivähoidossa myös yli omahoitajaryhmien, ja hänen mukaansa sellaista tulisi tukea, jos lasten leikit onnistuvat hyvin yhdessä. Kaiken kaikkiaan on erittäin tärkeää, että aikuinen on läsnä, motivoi, tukee ja rohkaisee lasta, olemaan oma itsensä ja menemään mukaan toimintaan. Olisi myös hyvä, jos hyväksyttäisiin, että ujous saattaa olla jollekin lapselle ominaista ja että lapsi voi siksi tarvita enemmän edellä mainittuja asioita. Lapsen tulisi kuitenkin suhtautua aivan kuten muihinkin lapsiin, ujoudestaan huolimatta.

Ryhmäytymisprosessissa auttamisessa on kyse ennen kaikkea konkreettisista arjen toiminnoista. Onnistuakseen siinä paremmin, omahoitajan/vastuu aikuisen on tiedettävä riittävästi pienryhmäänsä kuuluvista lapsista. Tietoa pienryhmänsä lapsista hän saa esimerkiksi toimivan kasvatuskumppanuuden kautta, joka pitää sisällään niin tiedonkulun, kiinnostuksen kuin tietojen hyödyntämisen. Toimivassa kasvatuskumppanuudessa kodin ja päivähoidon välillä on hyvä yhteys, omahoitaja/työntekijä on kiinnostunut tietämään, ja hyödyntää saamaansa tietoa tarkoituksenmukaisesti, auttaessaan lasta osaksi päivähoitoryhmää.

Työntekijän merkitystä ryhmäytymisessä haastateltavat pitävät merkittävänä. Työntekijän on jatkuvasti havainnoitava ryhmäytymistä. Jatkuvalla havainnoinnilla halutaan varmistaa, ettei kukaan lapsista ole yksin tai jää ulkopuolelle. Mikäli näin kuitenkin käy, on aikuisen mietittävä – yksin tai tiimissä, kuinka tilanteessa tulisi edetä. Voidaan miettiä, löytyisikö ryhmästä leikkikaveria, joka jakaisi samanlaiset intressit lapsen kanssa. Ujon lapsen kohdalla voi auttaa, jos työntekijä rohkaisee lasta ryhmäytymisessä, ja antaa positiivista palautetta.

Kun siirryimme keskustelemaan toimintatavoista, joilla voitaisiin puuttua tilanteeseen, jossa lapsi on jäämässä tai jo jäänyt ryhmän ulkopuolelle, haastatteluissa heräsi monipuolista keskustelua, ja tilanteen ratkaisutavoissa oli pieniä eroavuuksia eri haastateltavien välillä. Siinä missä toinen lähtisi purkamaan tilannetta lapsen kannustamisen ja sosiaalisten tilanteiden ohjaamisen kautta, kääntyisi toinen ensiksi lapsen vanhempien puoleen. Jälkimmäisessä tilanteessa työntekijä lähtisi selvittämään, onko lapsen perheessä kenties sattunut jotakin, tai onko ryhmässä joku kaveri, jonka kanssa lapsi ei tule toimeen. Tällaisen tilanteen ratkaisemista tukisi se, että lapsen vanhemmat lähtisivät auttamaan omahoitajaa/vastuuaikuista, aukaisemalla tilannetta lapsen kanssa jo kotona. Ehkä sen kautta lapsi uskaltaisi ottaa asian esille myöhemmin myös omahoitajansa/vastuuaikuisensa kanssa.

Lasten luonteita koskeva erilaisuus on yksi tämän teeman kulmakivistä. Osa haastateltavista lähtikin tyypittelemään lapsia, muun muassa ”älykkölapsiksi”, luontaisesti yksin leikkiviksi tai tahtomattaan yksinjääviksi. Ensiksi mainitut ”älykkölapset” saattavat jäädä vaille kaveria omassa pienryhmässään, pohtivan luonteensa vuoksi. Tällaisissa tilanteissa omahoitaja/vastuuaikuinen voisi konsultoida kollegaansa ja kysyä, löytyisikö hänen pienryhmästään tälle lapselle ”sielunkumppania”. Toiseksi mainituista, luontaisesti yksin leikkivistä lapsista, kerrottiin, että he saattavat jopa tulla itse sanomaan aikuiselle, halustaan leikkiä yksin. Kaksi viidestä haastateltavasta kokee, että sellaisessa tilanteessa yksinleikkimiseenkin olisi annettava mahdollisuus. Vastaavasti jos joku lapsista ei haluaisi olla yksin, on aikuisen tehtävä tarjota lapselle mahdollisuuksia kaverisuhteisiin ja yhdessä leikkimiseen. Aikuinen voisi houkutella yksinjäävää/-jäänyttä lasta porukkaan esimerkiksi yhteisleikeillä tai menemällä lapsen kanssa potentiaalisen leikkikaverin luokse.

Toisaalta yksinäisyys ja ulkopuolisuuskokemukset voitaisiin nostaa myös koko ryhmän asiaksi. Lasten kanssa voitaisiin lukea joku yksinäisyydestä kertova kirja, ja sen jälkeen olisi yhteistä keskustelua lasten kanssa siitä, mitä ajatuksia kirja heissä herättää. Muita haastateltavien mainitsemia ratkaisukeinoja ovat esimerkiksi lapsen toistuva rohkaiseminen ja leikkiryhmien sekoittaminen. Näihin keinoihin kannattaisi tarttua, jos näyttää, että joku lapsi jää toistuvasti yksin, tai jos jotkut lapset menevät aina saman kaverin kanssa leikkimään. Erään haastateltavan kanssa kävi ilmi, että jotkut lapset, ehkä nimenomaan hiljaisemmat, lämpenevät hitaammin, mikä saattaa näkyä siten, etteivät he

ole heti valmiita lähtemään leikkimään, ja tarvitsevat oman aikansa tutustumiseen. Kokonaisuutena voidaan todeta, etteivät haastateltavat antaneet mitään yhtä yksioikoista, kaikkien lasten kohdalla toimivaa ratkaisua ulkopuolisuustilanteisiin, vaan oikean lähestymistavan valinta voi olla pikemminkin monen puntaroinnin ja kokeilun summa.

5.3 Ujojen lasten kanssa työskentelystä sekä ujoudesta

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että ujojen lasten kanssa työskentely edellyttää kärsivällisyyttä sekä tilan ja ajan antamista. Sopeutuminen päivähoidon voi vaatia ujoilta lapselta vähän enemmän aikaa, ja vastaavasti lapsen omahoitajalta enemmän läsnäoloa sekä lapsen tukemista ja kannustamista, päivähoidon arjessa. Ujojen lasten kanssa työskenneltäessä tarvitaan ymmärrystä ja herkkyyttä sekä kykyä asettua lapsen asemaan. On osattava miettiä, miltä lapsesta tuntuu, kun hän on vieraassa ympäristössä, hänelle vieraiden aikuisten, ehkä jopa vieraiden lasten kanssa, ja mahdollisesti vasta ensikertaa poissa kotoa.

Toimintasisältöjen suunnittelussa on huomioitava erikseen tilanteet, joissa lasta saattaa ujostuttaa. Tilanteista ei saa tehdä lapselle ahdistavia, vaan niissä on edettävä lapsen ehdoilla. Eräs haastateltavista mainitseekin, että esimerkiksi tapahtumiin osallistuttaessa saatetaan toimia toisella tavalla ujon lapsen kohdalla. Tarvittaessa niistä voidaan lähteä pois, jos lapselle tulee hankala olo, tai vastaavasti olla menemättä niihin, jos lapsi ei halua osallistua. Tapahtumaa voidaan myös seurata etäältä tai istuen selkä muihin ihmisiin päin. Toisinaan omahoitajan mukana olo ja yhdessä lapsen kanssa tekeminen mahdollistavat ujoillekin lapselle pieniä onnistumisen kokemuksia.

Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että iällä on omat vaikutuksensa lapsen ujouteen ja siihen, mitä syitä ujouden taustalla mahdollisesti on. Pieni lapsi on ujo useimmiten sen vuoksi, ettei hän oikeasti tunne häntä hoitavaa aikuista eikä siten luota häneen. Vastaavasti isompana lapsi osaa jo käyttää ujoutta niin sanottuna herttaisuusvälineenä, jolla hän pääsee tiettyyn päämäärään. Eräs haastateltavista koki, että ikä tuo omat haasteensa ujon lapsen kanssa työskentelyyn. Siinä missä 1-vuotiaalle riittää, että hänen perustarpeensa tulevat tyydytetyiksi, on 2-vuotias jo haastavampi suhteessa ujouteensa, sillä 2-vuotiaana hän ymmärtää jo eron merkityksen vanhemmistaan. Kaikkiaan haastateltavat kokivat, että ujoja löytyy niin pienistä kuin isoista lapsista.

Määritelmät ujoudesta ja ujosta lapsesta vaihtelivat hieman eri haastateltavien välillä. Ujous ymmärrettiin, haastattelusta riippuen, joko heikoksi itsetunnoksi ja omaan olemiseen liittyväksi epävarmuudeksi, lapsen herkkyydeksi tai ominaispiirteeksi. Sen sijaan ujoille lapselle ominaisena käyttäytymisenä haastateltavat pitivät hiljaista puheääntä, itkuherkkyyttä sekä tietynlaista arkuutta ja pelokkuutta. Arkuus ja pelokkuus ujojen lasten käytöksessä käsitettiin liittyvän eritoten puhumiseen, leikkiin ryhtymiseen sekä siirtymätilanteisiin. Tähän yhteyteen eräs haastateltavista kertoi, että arkuutta ja pelokkuutta ujoille lapselle saattavat tuottaa hyvin pienetkin asiat, joista olisi hyvä tietää jo vanhempien kanssa käytävässä alkukeskustelussa, jotta niitä voisi paremmin ennakoida ja huomioida, lapsen kanssa toimiessa.

5.4 Johtopäätökset

Kaikkien haastateltavien vastauksissa korostuu eräänlainen tuttuuden ja jatkumon pyrkimys. Halutaan, että lapselle muodostuisi yksi turvallinen suhde häntä hoitavan aikuisen kanssa, päivähoidon alkaessa. Halutaan myös, että lapsen, omahoitajan ja lapsen perheen välille tulisi läheinen ihmissuhde, jossa voitaisiin jakaa erilaisia käytännön asioita. Jatkumoa tavoitellaan haastatteluvastausten mukaan esimerkiksi siinä, että päivähoitoon astuva tai päivähoitoryhmäänsä vaihtava lapsi saa, jos vain mahdollista, hoitajakseen hänelle tutun aikuisen. Tarkoituksena on ensiksi rakentaa lapsen ja omahoitajan välistä suhdetta, ennen kuin lasta aletaan tutustuttaa ja luovuttaa toisille päivähoitoryhmän aikuisille.

Käsityksissä ja näkemyksissä omahoitajan työtehtävistä ja omahoitajuus-työtavan toteuttamisesta oli eroja eri haastateltavien välillä. Siinä, missä toinen yksikkö, päivähoitoryhmä tai yksittäinen omahoitaja, oli sisällyttänyt omahoitajuus-työtavan kiinteäksi osaksi viikkotoimintaansa, oli toisaalla omahoitajuus-työtapa ennemminkin satunnaisia toimintahetkiä, hektisen päivähoitoarjen keskellä. Eroista huolimatta, yhteneväisyyksiäkin oli löydettävissä, haastateltavien vastauksissa. Kaikki haastateltavat nimittäin mainitsivat tehtävikseen ainakin varhaiskasvatuskeskustelut sekä hoidettaviensa päivän kulun ja heihin liittyvien asioiden seuraamisen, päivähoitopäivän aikana.

Tähän opinnäytteeseen kerättyjen haastatteluvastausten perusteella vaikuttaa siltä, että ryhmäytymistä pidetään yksilöllisenä tai vähintään persoonakohtaisena prosessina. Haastatteluissa nousi esille myös se, että lapsi saattaa tarvita ryhmäytymisessä enemmän tai vähemmän omahoitajansa tukea. Lapsen ryhmäytymistä tukiessaan omahoitajan tulisi edetä pienin askelin, siinä kunkin lapsen yksilöllisyyden huomioiden. Kootun haastatteluaineiston perusteella näyttää myös siltä, että ryhmäytymisprosessi voi vaatia aikaa onnistuakseen. Päivähoitoympäristössä lapsen onnistunutta ryhmäytymiskokemusta voi puoltaa ja edesauttaa esimerkiksi se, että lapsen leikki on jo samalla tasolla toisten lasten kanssa, tai se, että lapselle löytyy saman henkistä tai saman ikäistä seuraa päivähoitoryhmästään. Tarvittaessa omahoitaja voi tehdä yhteistyötä toisten ryhmän aikuisten kanssa, ja kysellä, löytyisikö heidän pienryhmistään sopivanoloista seuraa hoidettavalleen. Erään haastateltavan mukaan kaverisuhteita yli omahoitajaryhmien tulisi tukea, jos sellainen on lasten kesken vireillä, ja jos lasten leikit tai muu yhteistointa sujuu moitteetta.

Onnistuneita ryhmäytymiskokemuksia tavoiteltaessa voidaan hyödyntää omahoitajan läsnäoloa. Omahoitaja voi saattaa lasten leikkiä tai toimintaa alkuun, lasten toiveiden pohjalta. Vähitellen toiminnan jatkuttua, hän voi sitten siirtyä loitommas havainnoimaan toimintaa, osoittaen lapsille kuitenkin, että on heidän käytössään, aina tarvittaessa. Ryhmäytymistä voidaan tukea myös siten, että omahoitaja on toiminnan ajan lapsen mukana tai parina. Tämän opinnäytetyön haastatteluaineistosta kävi ilmi, että tällä tavoin toimiminen voi mahdollistaa onnistuneita ryhmäkokemuksia myös ujoille lapsille. Ujoa lasta voi auttaa myös se, että omahoitaja ja ryhmän muut aikuiset rohkaisevat lasta ryhmäytymisessä, ja antavat lapselle positiivista palautetta.

Onnistuneen ryhmäytymisen kannalta ratkaisevinta vaikuttaisi olevan läsnäolo, motiivointi, tuki ja rohkaiseminen. Lasta tulisi rohkaista olemaan oma itsensä ja menemään mukaan toimintaan. Haastateltavien mukaan olisi myös hyvä, jos ujous hyväksyttäisiin lapsen ominaisuudeksi, ja ymmärrettäisiin, että sen vuoksi lapsi saattaa tarvita enemmän edellä mainittuja asioita. Lapsi tulisi silti kohdata päivähoitossa, aivan kuten muutkin lapset, ujoudestaan huolimatta. Yksi omahoitajan toimivista työkaluista ryhmäytymisessä vaikuttaisi olevan myös hyvä tuntemus pienryhmänsä lapsista. Parempi tuntemus hoidettavista auttaneen omahoitajaa toimimaan tarkoituksenmukaisemmin, kulloisenkin

lapsen kanssa, auttaessaan lasta osaksi päivähoitoryhmäänsä. Näin voidaan todeta, tähän opinnäytetyöhön kerätyn haastatteluaineiston osalta.

Päivähoidossa saatetaan toisinaan kohdata tilanteita, joissa lapsi on jäämässä tai jo jäänyt vertais- ja kaverisuhteitten ulkopuolelle. Keskustellessani haastateltavien kanssa tällaisista tilanteista, sain kuulla hieman toisistaan eroavia lähestymistapoja. Tällaista tilannetta voitaisiin, kokoamani haastatteluaineiston perusteella, lähestyä yksin jäävää tai yksin jäänyttä lasta kannustamalla, päivähoidon sosiaalisia tilanteita ohjailemalla tai keskustelemalla asiasta lapsen huoltajien kanssa. Eräs haastateltava lähtisi selvittämään lapsen huoltajilta, onko lapsen perheessä sattunut jotakin, tai onko päivähoitoryhmässä joku, jonka kanssa yksin jäävä/yksin jäänyt lapsi ei tule toimeen. Tilanteen ratkaisemista helpottaisi, jos lapsen huoltajat keskustelisivat näistä asioista avoimesti lapsensa kanssa, jo kotona. Kotona käydyin keskustelun jälkeen lapsi saattaa uskaltautua ottamaan asian puheeksi päivähoidossa myös omahoitajansa kanssa.

Ryhmäytymisprosessissa on huomioitava lasten keskinäiset erot. Haastatteluvastauksista käy ilmi, että jotkut lapset ovat omaehtoisesti yksin päivähoidon vertaisryhmässä, toiset taas näyttävät tahtomattaan jäävän yksin. Tässä kohtaa korostuu työntekijän vastuu. Tulosten perusteella näyttää siltä, että kaikki haastateltavat pitivät työntekijän merkitystä tärkeänä, lapsen ryhmäytymisessä. Haastateltavien mukaan työntekijän tulisi myös jatkuvasti havainnoida ryhmäytymistä. Jatkuvan havainnoinnin tarkoituksena on varmistaa, ettei kukaan päivähoidossa olevista lapsista jäisi tahtomattaan yksin tai ulkopuolelle. Jotta tulokset eivät näyttäytyisi yksipuolisesti, on todettava myös, että osa haastateltavista kertoi kohdanneensa sellaisiakin lapsia, jotka ovat itse tulleet heille kertomaan halustaan olla tai toimia yksikseen. Tällaisen tilanteen kohdalla kaksi viidestä haastateltavasta koki, että lapsen niin halutessa, siihenkin olisi annettava mahdollisuus.

Kysymys kuuluukin: Miten omahoitaja sitten voi tukea ujon lapsen ryhmäytymistä, päivähoiton alkuvaiheessa? Tämän opinnäytteen tulosten valossa vaikuttaa siltä, että omahoitajan olisi osattava antaa ujolle lapselle riittävästi tilaa. Näyttäisi myös siltä, että päivähoitoon sopeutuminen saattaa vaatia ujolta lapselta enemmän aikaa, joten omahoitajan olisi hyvä edetä kärsivällisyydellä, ymmärryksellä sekä herkkyydellä, tällaisen lapsen kanssa. Vaikuttaisi siltä, että vertais- ja kaverisuhteisiin uskaltautumista, ujon lapsen kohdalla, voitaisiin edesauttaa myös omahoitajan läsnä olevalla ja kannustavalla työt-

teella. Ujon lapsen kanssa työskentely edellyttänee omahoitajalta lisäksi kykyä asettua lapsen asemaan: on osattava miettiä, miltä lapsesta tuntuu, hänelle vieraassa ympäristössä, vieraiden aikuisten, ehkä jopa vieraiden lasten keskellä, lapsen ollessa kenties vasta ensikertaa poissa kotoa.

Haastatteluaineiston perusteella voitaneen todeta, että omahoitajalta olisi löydyttävä myös joustavuutta. Päivähoidon toimintasisältöjä suunniteltaessa tulisi erikseen huomioida sellaiset tilanteet, joissa lasta saattaa ujostuttaa. Tällaisista tilanteista ei saisi tehdä lapselle ahdistavia, vaan niissä tulisi edetä ujon lapsen ehdoilla. Tilanteisiin voidaan kokeilla mennä, yhdessä omahoitajan kanssa, mutta tarvittaessa niistä pitää olla valmis myös lähtemään pois tai olla menemättä niihin ollenkaan, jos lapsi ei halua niihin osallistua. Tällaiset periaatteet vaikuttaisivat pätevästi myös ryhmäytymisen yhteydessä, haastatteluaineiston perusteella.

Omahoitaja voi esimerkiksi lähteä lähestymään toisia päivähoitossa olevia lapsia, yhdessä ujon lapsen kanssa. Tarkoitus ei ole kuitenkaan tuupata lasta kylmiltään toisten lasten seuraan, ja että omahoitaja lähtisi saman tien loitommas. Omahoitaja voi olla koko tämän ajan lapsen lähellä ja seurailta, alkaako lasten yhteistoiminta sujua. Jos huomataan, että lapsi kokee olonsa epämukavaksi, voidaan palata toisten lasten luota, ja kokeilla ryhmäytymistä uudelleen, kenties toisella kertaa. Näin loppupäätelmänä voidaan tähän todeta, että yhtä, yksiselitteistä, kaikkien lasten kohdalla toimivaa ratkaisua, ei saamissani haastatteluvastauksissa ilmennyt, vaan lähestymistavan valinta, kunkin lapsen ryhmäytymisen tukemisessa, vaikuttaisi olevan pikemminkin monen puntaroinnin ja kokeilun summa.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön työstäminen on lisännyt tietämystäni omahoitajuus-työtavasta, lapsen ujoudesta ja estyneisyydestä sekä omahoitajan ja lapsen välisestä suhteesta. Olen myös oppinut lisää vertais- ja kaverisuhteiden muodostamisesta päivähoitossa, siihen mahdollisesti liittyvine haasteineen. Opinnäytetyöprosessin aikana olen päässyt kuulemaan varhaiskasvattajien näkökulmia, työni tematiikkaan liittyvistä asioista. Haastatteluilla on mielestäni opinnäytetyötä rikastuttava vaikutus, koska ne tuovat ujojen lasten vertais- ja kaverisuhteiden muodostamista sekä siihen mahdollisesti liittyvää problematiikkaa konkreettisesti esille, kuvaten samalla käytännön arkea päivähoitossa.

Kvalitatiivisesta eli laadullisesta lähestymistavasta johtuen opinnäytetyöni ei kerro valtakunnallista tilannetta ujojen lasten ryhmäytymisestä ja ryhmäytymisprosessin tukemisesta päivähoitossa. Opinnäytteen tulokset kertovat lähinnä tarkastelunkohteena olleiden päiväkotien tilanteesta, siinä kaupungissa, jossa haastattelut on toteutettu. Mahdollisena jatkoselvityksen aiheena voisi opinnäytetyöni pohjalta olla esimerkiksi sellainen työ, jossa paneudutaan vielä laajemmin lapsen yksinoloon päivähoitossa sekä sitä mahdollisesti selittäviin lapsen temperamenttiin tai ominaisuuksiin. Työssä voitaisiin selvittää lisäksi sitä, millainen on luontaisesti yksinleikkivä lapsi, ja mikä saa hänet tuntemaan tyytyväisyyttä yksinoloonsa, päivähoitopäivän aikana.

Yhtenä opinnäytetyön työstämisen haasteena olen pitänyt työn jatkuvaa keskeneräisyyttä ja muokkaamistarvetta. Välillä on tuntunut, että työn rajaus on ollut hukassa, ja näin ollen työ on ikään kuin rönsynnyt liialti moneen eri suuntaan. Vasta kun oma ymmärrykseni ilmiöstä ja siihen liittyvistä asioista kasvoi, sai opinnäyte toivomaani jäsennystä ja rajautui sopivasti. Sopiva rajaus helpotti myös opinnäytteen jatkamista, jonka työstäminen joksikin aikaa prosessin aikana keskeytyi. Koen saaneeni vastauksia opinnäytetyöni tutkimuskysymykseen, vaikkei kaiken kattavia ja laajasti yleistettäviä ratkaisuja opinnäytteeni voinut tarjotakaan. Aihe on ollut kiinnostava ja monipuolinen, ja uskon, että teemojen ympäriltä saisi todennäköisesti aikaan myös laajemmankin lopputyön. Siihen en kuitenkaan itse tältä erää ryhdy, vaan jätän sen toisille, aihepiiristä kiinnostuneille tai myöhemmin sitä selvittäville.

LÄHTEET

- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Burgess, K. B., Ladd, G. W., Kochenderfer, B. J., Lambert, S. F. & Birch, S. H. 1999. Loneliness during early childhood: The role of interpersonal behaviors and relationships. Teoksessa Rotenberg, K. J. & Hymel, S. (toim.) Loneliness in childhood and adolescence. USA: Cambridge University Press, 109-134.
- Costin, S. E. & Jones, D. C. 1992. Friendship as a facilitator of emotional responsiveness and prosocial interventions among young children. *Developmental Psychology* 28 (5), 941-947.
- Hujala, E. & Puroila, A-M. & Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Kaavio 1. Kontekstuaalisen kasvun malli.
- Junttila N. 2015. Kavereita nolla -Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Tammi.
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. 2. painos. Juva: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2015. Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys. 5. painos. EU: WSOY.
- Laine, K. & Neitola, M. 2002. Interventioiden mahdollisuus. Teoksessa Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Laine, K. & Neitola, M. (toim.) Turku: Painosalama Oy.
- Laine, K. 2002. Vertaisryhmä ja syrjäytyminen. Teoksessa Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Laine, K. & Neitola, M. (toim.). Turku: Painosalama Oy.
- Munter, H. 2001. Lapsi aloittaa päivähoiton. Teoksessa Helenius, A. & Karila, K. & Munter, H. & Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2001. Pienet päivähoitossa. Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY.
- Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 1997. Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Juva: WSOY.

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006 a. Teoria ja tutkimus. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV-verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 7.4.2015.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_2.html>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006 b. Tutkimusongelma analyysin suunnitena. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV-verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 5.4.2015.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1_1.html>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. Haastattelu. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV-verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 19.7.2015.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3.html>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006d. Teemahaastattelu. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV-verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 19.7.2015.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html>
- Salminen, E. & Tynninen, K. 2011. Omahoitajana päiväkodissa. Omahoitajuus pedagogisena työmenetelmänä. 1. painos. Vantaa: Saarijärven Offset Oy.
- Sumsion, J. 1999. A Neophyte Early Childhood Teacher's Developing Relationships with Parents: An Ecological Perspective. *Early Childhood Research & Practice*. Spring 1999. Volume 1, Number 1. Verkkojulkaisu. Viitattu 31.3.2015.
<<http://ecrp.uiuc.edu/v1n1/sumsion.html>>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

LIITTEET

- Liite 1. Tietoa haastateltavien informoinnista
- Liite 2. Teemahaastattelurunko

LIITE 1

Tietoa haastateltavien informoinnista

Myönnetyn tutkimusluvan saatua aloin etsiä sopivia haastateltavia opinnäytetyötäni varten. Koska tutkimusluvan saanti venyi loppukevääseen 2014, oli yhteydenotot sopiiviin päiväkodeihin siirrettävä alkusyksyyn 2014. Sopivat päiväkodit löysin Internetin välityksellä, ja valinta tapahtui päiväkodeissa toteutettavan toiminta-ajatuksen perusteella. Kesän aikana keräsin ja koostin opinnäytetyön teoriaosuutta, ja hankin sanelimen syksyn haastatteluhetkiin varautuakseni.

Syksyllä 2014 otin yhteyttä kahden eri päiväkodin johtajaan puhelimitse. Tiedustelin heiltä, olisiko minun mahdollista käydä haastattelemassa yksikkönsä työntekijöitä. Sovimme, että informoisin opinnäytetyöstäni ja haastattelujen sisällöistä vielä tarkemmin sähköpostitse, puhelinkontaktin jälkeen. Lisätietoa saatuaan päiväkotien johtajat valikoivat yksiköistään opinnäytteeni kannalta tarkoituksenmukaisimmat haastateltavat. Tarjosin haastateltaville mahdollisuutta tutustua haastattelumateriaaliin ennen haastattelujen ajankohtaa, mutta he eivät tätä mahdollisuutta käyttäneet.

LIITE 2

TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. KOULUTUSTAUSTA JA TYÖHISTORIA

- Millainen koulutustausta sinulla on?
- Kuinka kauan olet työskennellyt tässä päiväkodissa?

2. OMAHOITAJUUDESTA JA PIENRYHMÄTOIMINNASTA

- Mitä omahoitajuus mielestäsi on?
- Miten omahoitajuutta toteutetaan omassa päiväkotiryhmässäsi?
- Miten omahoitajuus/pienryhmätoiminta näkyy päiväkodin viikko-ohjelmassa?
- Millaisista asioista omahoitaja/vastuuaikainen huolehtii lapsen päivähoidossa olon aikana?

3. VERTAISRYHMÄÄN LIITTYMISESTÄ

- Millainen on onnistunut vertaisryhmään liittyminen?
- 1) Lapsen näkökulmasta? 2) Entä työntekijän näkökulmasta?
- Mikä merkitys työntekijällä on lapsen vertaisryhmään liittymisessä?
- Miten tuet lasta vertaissuhteiden muodostamisessa?
- Kuinka toimit, jos huomaat, että joku lapsi on jäämässä tai jäänyt vertaisryhmän ulkopuolelle?

4. LAPSEN UJOUDESTA

- Mitä ujous mielestäsi on?
- Kuinka tavallista on, että lapsi ujostelee?
- Mikä vaikutus lapsen iällä on ujostelemisen suhteen?
- Miten lapsen ujous näkyy päivähoidon arjessa?
- Millaisia haasteita olet huomannut ujojen lasten kohtaavan päivähoidon arjessa?
- Kertoisitko jonkin esimerkin?
- Millaisia haasteita on kohdattu erityisesti vertaisryhmään liittymisen yhteydessä?
- Mitä erityistä ujojen lasten kanssa työskentely vaatii - vai vaatiiko se?
- Millaisia syitä lapsen ujoudelle voi olla?
- Millaisia vaikutuksia lapsen ujoudella voi olla vertaisryhmään liittymisen kannalta?
- Kuinka ujoa lasta kannattaisi houkutella mukaan vertaisryhmään?